

سنڌ جي آنءُ ڄاڻي آهيان

ديوي ناگراڻي

سنڌ جي آءُ ڄاڻي آهيان

(ڪوٽائون)

ٻولي منهنجي سنڌي آهي

سنڌ جي آءُ ڄاڻي آهيان

ديوي ناگراڻي

ڪتاب جو نالو : سنڌ جي آڻ ۽ ڄاڻي آهيان

ليکڪ : ديوي ناگراڻي

dnangrani@gmail.com

ڇپرائيندڙ : سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچي

esaakhi@gmail.com

ڇاپيندڙ : ايڊوڪيشنل پريس ڪراچي

ايڊيشن : جنوري 2009

ملھ : 75.00

Copyright with the author

Sindhua Jee Aaon Jaaee Ahiyaan poetry in
sindhi

By: Devi Nangrani, Bombay, India

ارپيم

پنهنجي سُهڻي سنڌ جي مٽيءَ کي

جا

مٽي تي لڳائڻ سان چندن تي پوي

ديوي ناگراڻي

009	مهاڳ..
014	سنڌي گلشن جو گل...ديوي ناگراڻي
016	جذبات ، اُمنگ ۽ سوچ جا ٿنڀا...
018	موئن جو دڙو کان تاج محل تائين
022	روح جي اجهل جهرڻي ۽ موتين پري کاڌ مان
028	ديوي .... سنڌ ڄاڻي
033	پنهنجي پاران

نظم

038	سنڌ جي آڻ ڄاڻي آهيان
040	سُنامي
043	سو اندر آهي
044	موت جي ڇايا
045	تون لهڻيدار
046	تون نٿو ڄاڻي
048	من جي غلامي
049	روح جي آزادي
050	جوالامڪي
051	ماڻ جي زبان
052	سُجاڳي
053	ڪو ته هوندو
054	مان ڪجهه به نه آهيان

منهنجي ضمير جو واقف	055
گونگي ٻوڙي	056
زندگي هڪُ سڀنو	057
مُرڪي ٿي پوان	058
منهنجي دل ٿي چوي	060
فقيريائي	062
ٿري ٿري	064
ڇا ٿيندو	065
لٺ لنگوٽيءَ وارو ٻاپو	066
ڄامڙو	068
اهو ئي سچ آهي	070
اختيار آهي	072
مون پُڇيو ڪُل کان	073
اخبار لاءِ ليک	074
سُمهيل سُرَت ٿڌڙا ڪڍي جا اُٿاري	077
حياتيءَ جو سفر	078
ڌرتي آهي اسان جي ماما	080
آخر سڀ کي مرڻو آهي	083
جنهن کي سَڪ آ تنهنکي چاهي	084
موج ڀري سا محفل آهي	085
آزادي ڇا ڪڏهن نه ملندي	086
ڪڏهن حاڪم ٿي، ڪڏهن ظالم ٿي	088
آزاديءَ جي شمع مٿان هٿ	090

بي قافيه نظم

091 رشتو اهڙو رکُ هر ڪنهن سان

092 رشتن ۾ آ سودي بازي

آزاد نظم

093 تنهنجي ياد

095 ڳوٺ ۽ پاڻي

گيت

097 سُهڻيءَ جي سيني ۾ سانڍيل

098 ميهڙ بن سُهڻي مانڍي الا

099 ريس راڻا رُڙاري وئي

101 آيو ميگهه ملهاري، سڪي ري

102 منهنجي اُپ جو چنڊ به تون ئي

104 نه جي موٽي مُند بهارَ جي

106 روشني آتي آ اونده لاءِ

107 جڳ جو هيءُ پسارو آهي

108 ظلم ستم جو ماڻ ۾ سهندو

109 ڇا پيار محبت جو مطلب

111 دياوان جيڪا دل آهي

112 وقت جي سر تي آهي تاج

114 بس تون ۽ مان نه ڄاڻون

وائيون

- 116 پل پل چن چن رات نئين آ
- 118 ڳاءَ اُري من ڳاءَ، ڳاءَ اُري من ڳاءَ
- 119 اهڙو گلشن ڇا ڪريان
- 120 سائي چنري وڻ وڻ پائي

مهاڳ

مشرق جي محبوب شاعر خليل جبران لکيو آهي ته دماغي جاکوڙ ڪندڙ شاعر جو شعر اهڙو آهي جهڙو آگرين جا سخت ننهن، پر اُمنگ ۽ اُتساه وارو شعر ائين لڳندو آ جيئن روحاني چين جي چمي، جا زخمي دل ۽ دماغ کي تازو ڪري ڇڏي.

ڪنهن به سُني شعر ۾ به شيون لازمي طرح هئڻ گهرجن: هڪ اها ته ڪوتا جي هر لفظ مان ڪويءَ جي من جي موج، اندر جي اُچل ۽ اصليت جو اظهار ٿيڻ گهرجي ۽ ٻيو ڪوتا پڙهندي يا ٻڌندي، پڙهندڙ يا ٻڌندڙ جي دل جي درياه ۾ اُهي ساڳيون چوليون پيدا ٿيڻ گهرجن، جي ڪويءَ جي من هرديه.. ساگر ۾، ڪوتا جي رچڻ وقت اُتي رهيون هيون. ٻي خوبي آهي ڪوتا جو ٻاهريون رنگ روپ. ڪوتا چنڊ وديا يا علم عروض جي ڪسوتيءَ تي پڻ ڪسي ثابت نه ٿيڻ گهرجي.

شعر آهي زندگيءَ جو آئينو. شاعر پنهنجي من جي مھراڻ ۾ ٽُٻيون ڏيئي، بي بها موتي ڳولهي، تن کي پوئي جڏهن حسين هار جي صورت ۾ پيش ڪري ٿو، تڏهن اُن کي شعر ڪوٺيو ٿو وڃي. شعر کي ٻن حصن ۾ ورهائي ٿو سگهجي. داخلي شعر ۽ خارجي شعر (subjective) ۽ (objective). داخلي شاعر دل جي درياه ۾ ٽُٻيون ڏيئي اندر جا احوال اورڻ شروع ڪري ٿو. هو پنهنجن اُمنگن، اثرن، آزمودن ۽ شخصيت تي روشني وجهي ٿو. خارجي شاعر، دل جي دنيا بابت نه پر، خود دنيا بابت پنهنجا ويچار ورنن ڪندو آهي. هو ڪنهن خاص چيز (شيئي) مضمون يا

ويچار ڪي نظر ۾ رکي، اُن تي روشني وجهندو آهي. جيتوڻيڪ
 ٻنهي حصن جي وچ ۾ ڪا لوهي ديوار ڪڙي ڪيل ڪانهي پر
 ان ۾ ڪو به شڪ ناهي ته داخلي شعر جو مقام خارجي شعر جي
 مقام کان مٿي آهي.

"سند جي آنءُ ڄاڻي آهيان" جي رچناڪار باشعور شاعرا
 ديوي ناگراڻيءَ کي هڪ ڏهاڪي کان پڙهندو آيو آهيان، ڪڏهن
 هندواڻي ۽ رچنا ۾ ته ڪڏهن ڪونج ۽ سپون ۾. سنڌيءَ ۾
 ڇپيل سندس غزلن جا مجموعا "غم پڻل خوشي" ۽ "آس جي
 شمع" ادب نوازن وٽ قبول پيا آهن. سندس هندي غزلن جا ٻه
 مجموعا "چراغِ دل" ۽ "دل سي دل تڪ" سندس فني
 خصوصيتن جا سهڻا مثال آهن. سنڌ ۽ هند جي سنڌي غزل گو
 شاعرن ۾ ديويءَ قابل تعريف مقام حاصل ڪري ورتو آهي ان
 ۾ شڪ نه اٿس. ديويءَ جي غزل جي باريڪين ۽ علم عروض
 جي پختگين کي ساراهيندي سدا حيات دادا دلگير، جناب ايم.
 ڪمل، دادا پريو وفا، شري واسديو نرمڻ ۽ دادا ارجن سڪايل به
 هن جي سنگره "غم پڻل خوشي" جي مهاڳ ۾ لکيو آهي ته
 "غم پڻل خوشي" خيالن جي اڇوتي هئڻ ۽ ٻوليءَ جي پل جو ۽
 قلم جي قوت جو ضامن بڻجي اسان جي سامهون آيو آهي، تنهن
 جو هڪڙو سبب سندس ذات ۽ ڏاهپ جي سنجيدگي آهي.

ديوي ناگراڻيءَ جو ڀڄڻ سنگره "اڏر پڪيئڙا" پڙهي
 خاطريءَ سان چئي سگهان ٿو ته ديويءَ جي شاعريءَ جو
 ڪئنواس وسيع آهي. لکڻ محض شوق ناهي، سندس درديلي دل
 ۾ جو غبار آهي اهو غزل، نظم، وائي، گيت وغيره جا ويس

پهري، ساراه جوڳي پيشڪش جي پراثر رنگن سان نڪريل آهن.
"سند جي آنءُ ڄاڻي آهيان" اُن مالا مثل آهي جنهن ۾
ڪيترن قسمن جا گل، انيڪ رنگن سان رنگيل ۽ طرح طرح
جي خوشبوئن سان واسيل آهن. هن مجموعي جون گهڻيون
رچنائون آزاد آهن. ڪجهه مثال اوهان آڏو رکجن ٿا....

"پاڻ ۾ پاڻ کي پاڻ جي
ڪوشش ڪندي آهيان"

تون نٿو ڄاڻين جون هي سِتون ڏسو...
تنهنجي ڪل!

منهنجي مسئلن کي
بي پناهه راحت ۽ تازگي ڏئي
هلڪو ڪري

هوا ۾ پکيڙي ڇڏيندي آهي.
"زندگي هڪ سڀنو" ۾ اظهاريل....
زندگي به

شيشي جيان چڪناچور ٿيندي آهي
جڏهن نشو لهندو آهي
جڏهن سڀنو ٿيندو آهي

"فقيريائي" ڪوٽا به ڌيان ڇڪائي ٿي. شاعرا ديوي ناگراڻيءَ
جا گيت ۽ وايون پڙهندي سنڌي جي مايه ناز محبوب شاعر تاجل
بيوس جا لفظ ياد ٿا پونم، ته "انهن رچنائن ۾ هارمونيم جي
سرگرم وارو ترنم ايڏو ته رچي راس ٿيل آهي، جو لڳي ٿو جڻ
سندو جهڙا ۽ آبشارناهي، ڪٽلاش تان ڊوڙي رهي آهي، جڻ

رقص جي عالم ۾ چير جا چمڪا پيا ٿين"....
رس، رنگ ۽ روپ جي قائل جا
دل ديويءَ جي به ته گهايل آ
پئي سورن ۾ سا ڳري ڳري.

جيون روپي بين وڃي جا
اُن جو آهين ساز به تون ئي

ساز سمورو تون ئي تون آن
ساز سندو آواز به تون ئي.

جيون چڻ مهراڻ متل آ
رمز سان پار پُڄاءِ، ڳاءِ اري من ڳاءِ
گيتن جي ساگر ۾ ديوي
پنهنجو پاڻ سماءِ، ڳاءِ اري من ڳاءِ

آخر ۾ اُن ڪوتا جون ڪي ستون پيش ڪرڻ چاهيان ٿو،
جنهن لاءِ پيڻ ديويءَ هڪ پيري ٻڌايو هوم ته سندس 1994 ۾
سنڌي پاشا ۾ لکيل سندس هيءَ پهرين رچنا آهي...

"سنڌ جي آنءُ ڄاڻي آهيان"
سنڌي گلشن جو گل آهيان
جڳ اندر خوشبو ڦهلايان
گڻ ڳائي تنهنجا او سنڌڙي!

هر ڪنهن کي مان ميت بڻايان
سڏ ڪري سنڪٽ ۾ ديوي
اُن جو سڪ مان سڏ اونيائين
سنڌ جي آڻ ۾ ڄاڻي آهيان.

بس مان ائين ئي چاهيندس ۽ چونڊس ته ڏڻي ڪري قلم
جو زور وڌيڪ پختو ٿئي!!
دلي مبارڪون ۽ شپ ڪامنٽن سان....

گورڊن شرما "گهايل"

President: Sindhi Adabi Sabha, Pune
202, Rio Grande, Fortaleza
Kalyani Nagar, Pune-411006

سنڌي گلشن جو گل... ديوي ناگراڻي

شاعر سماج جي سونهن آهن، نه فقط سونهن آهن پر اسانجي گلستان جا اُهي سُن آهن جي پنهنجي ويچارن جي سُرهاڻ سان دل ۽ دماغ کي راحت بخشين ٿا. ڪن کي موگري (موتيلي) جي مهڪ مست ڪري ٿي، ڪن ني گلاب جي سگند تراوت بخشي ٿي. اهو مدار آهي پانڪ جي دل جي هسيت Receptivity تي.

تخليقي شاعرا جي سنيهه روپي ساگر ۾ اُمنگن جون چوليون لهن ۽ چڙهن پييون، پر جڏهن دل درياه ۾ اُهي چوليون ٻوڏ آئين ٿيون ته اُهي اُڏما ۽ اُمنگ لفظن جي آڪار ۾ مڪ مان نڪرڻ لڳن ٿا، جيئن درياه جو پاڻي بند پيڇي وهڻ شروع ڪندو آهي ۽ رچناڪار جون چست آڱريون انهن لفظن کي ڪويتا ۾ قلم بند ڪري هڪ سهڻو سروپ ڏيڻ ۾ ڪامياب رهنديون آهن، ڪڏهن گيت ته ڪڏهن ڪا نظم، ته وري ڪڏهن رُبائي ۽ وائي. ديويءَ جي سوچ جي رواني ۾ ظاهر آهي...

شاد رهين آباد رهين شل
منهنجي سُهڻي سنڌ سياڳي
تنهنجو دڪ سڪ پنهنجو پايان
سنڌ جي آڻ ۽ ڄاڻي آهيان.
اڳيان اچو ته هن جي روحاني راحتن سان پاڻ کي واقف
ڪرايون....

روح جي لاءِ نه ڪو قيد آهي
 نه ڪي زنجيرون، جي هن ڪي روڪين
 جي ٻندن هن ڪي روڪين، سي
 هن جي پڇري جا بند ئي آهن.
 ساگر جي لهرن جيئن خيالن جي اُٿل پُٿل ڪي قلمبند ڪندي
 ديوي چوي ٿي....
 تيز تڪو طوفان لڳو ٿي
 ويتر ساحل دور هيو
 ڪڇي گهڙي به نه سات ڏنس، هي
 قسمت سندوق قصور هيو.
 رچنائن جي اٿاهه ساگر ۾ غوطا کائيندو هي من ديويءَ جي
 جذبات سان سڃاڻپ پائيندو ٿو رهي.
 هن سندر گيتڪي لاءِ مان ڪيس واڌايون ڏيان ٿي.

ايشوري جوتواڻي

پونو

24 مارچ، 2008

جذبات، اُمنگ ۽ سوچ جا ٽنڀا...

ديويءَ جي غزلن ۽ گيتن کي پڙهندي لڳم ته هن پنهنجي
جذبات، اُمنگن ۽ سوچ جا ٽنڀا ڏيئي لهرن تي لڏندڙ گهر کي
مضبوط بنائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. هن جي زباني اچو ته
ٻڌون....

مهاڪال ايڏو ڪڏهن ڪين آيو
ڪري قهري ٿانڊو تو جل ٿل وهايو

ديويءَ جي لکڻيءَ ۾ اظهار ڪرڻ جي قوت به آ ۽ لئه به آهي.
ڪيئن نه هوءَ سوچ کي ولوڙي لکي ٿي، سندس من جو پڪي
پرواز ڪري دور دور اڏري دنيا، دنياڌاري ۽ انسان جي حالت جو
جائزو وٺي چئي رهيو آهي....
ڪيڏيون ريتيون رسمون آهن
بنڊڻن جون جڻ شيخون آهن
تن جڪڙيو جڻ ساهه الا
ميهڙ بن سهڻي ماندي الا.
من جو سنگهرش ۽ اڏمن جي دشا جي تصوير جا شبدن سان بيان
ٿي ڪري سو سندس سوچ جي اڏام جي ماپ آهي....

ماڻ جي زبان سي
پُڪاري اُن پرينه کي

جو آواز جي گونج بڻجي
وڃي رهيو آهي
منهنجي من مندر ۾.

اڳتي ڏسو ڪيئن پنهنجي آزمودن کي سامهون آڻي رهي
آهي....

تنهنجو چهرو
منهنجي روح ۾ اُڪريل آهي
تون ليڪڪ ٿي پوندو آهين
مان فقط اکر پڙهندي آهيان.

ساهتيه ۾ ديويءَ ويجهڙائيءَ ۾ قدم رکيو آهي، شروعاتي
ڪوشش ۾ جي ڪڏهن هيتري گهرائي آهي ته اڳتي هلي سنڌي
ٻوليءَ جا انيڪ گهڙا پريندي ديويءَ اهڙي پڪ هر پانڪ کي
لازمي هئڻ ڪپي. منهنجون دلي واڌايون هجن ديويءَ کي جا قدم
قدم منزل ڏانهن پئي وڌي.

گيتا راج
لنڊن، يو. ڪي
24 فروري، 2008

موئن جي دڙي کان تاج محل تائين

شاعري، جنهن کي آءٌ نيئن سان تشبيهه ڏيندو آهيان، اهڙا نيٺ جيڪي شاعري جي چنچل ستن جو ورد ڪندڙ آڏو دنيا جهان جي فلسفي جا جلت رنگ پکيڙي ڇڏيندا آهن، شاعري جنهن کي ذات ۽ الهام جهڙن امرت ڌار لفظن جي تشبيهن جي تسبيح ۾ پوئيو ويندو آهي، اها شاعري آتما جي ماڳن، مڪانن ۽ منزلن جي پار اڀار جون سرحدون ڇهي پرماتما جي پوترتائن جي پرش ۾ گم ٿيڻ جو گيان آڇندي آهي، مون تي به شاعري جي پاشا جون نرم لاڳيتون ڪڏهن نمرين ته ڪڏهن ڪيڌاري ۽ ڪڏهن ڊيپڪ راڳ ته ڪڏهن ايمن راڳ بڻجي شام جي شفق جا ڄمار نچار ڪنديون رهيون آهن ۽ آڱرين جو خدا ڪيئي غزل، نظم، گيت ۽ وايون سرچيندو رهيو آهي، بلڪل اهڙن ڪومل آڱرين مان جڏهن ماڪ پيل ڪويتائون سرجيلا پڙهندو آهيان، تڏهن ان جي منظر، پس منظر، خيال، رڌم ۽ لئه تي جهومي پوندو آهيان، ڪيئي وجدان جا رنگ ڦٽي پوندا آهن، نمرتا کان جلال، امن کان جنگ ۽ انقلاب جي لهرن تي سفر ڪرڻ لڳندو آهيان.

اهو حال فقط منهنجي شاعراڻي رمز جو ناهي پر اهڙو حال هر ان شاعر جو آهي، جيڪو سندر ڪويتائن جي سندر تائن جا انگ ۽ رنگ اڻي ٿو، هر ڪوٽا گرجي اندر ۾ موئن جي دڙي کان تاج محل تائين جهڙا ميرانجهڙا ۽ نور سان وهنتل احساس هجن ٿا ۽ اهي احساسن جا پنڇي اندر جي جزيرن مان اڏامي ڪاغذ جي ڪوري بدن تي وڇائجي وڃن ٿا، تڏهن اهو ڪاغذ رنگن ۽ احساسن جي هولي سمان بڻجي وڃي ٿو، اهڙن رنگن، روپن ۽ احساسن جي گهنگهروئن سان چن، چن ڪندڙ ڪومل ڪويتائون ديوي ناگراڻي به سڄڻ ۽ ساڻيهه کي ارپن ڪيون آهن، جن ۾

آتش فشان جي جلائيندڙ اگني به آهي ته گنگا جل جي ٿڌڙي لهر به آهي، جنهن ۾ سچل ۽ منصور جهڙي مستي به آهي ته پٺاڻي جو نمي نهارڻ وارو درس به موجود آهي، خليل جبران جهڙي لفظن ۽ ستن ۾ امرتا ۽ سدابهار رهڻ واري سگهه به آهي ته رومي واري صوفيت جو سرور به ويڙهيل آهي، مٽي جي مهڪ جي مٽر خوشبو آهي، جيڪا پڙهندڙ جي اکين کي ڇهي دل ۽ دماغ ۾ تازگي جي سلطنت جوڙي ڇڏي ٿي.

ديوي ناگراڻي جتي شاعري جي مختلف صنفن ۾ لکيو آهي، اتي انهن صنفن ۾ هن فن ۽ فڪر کي به مضبوط مورچو بخشڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، روايت ۽ جدت جو حسين سنگم آهي، مختلف صنفن ۾ تخليق ٿيل مختلف تخليقون جتي پڙهڻ ۾ آبشارن جي رواني رڪن ٿيون اتي عام فهم ۽ بيهڙ پڙهڻ لاءِ اپيل به ڪن ٿيون، ڪيترائي اڇوتا ۽ اڻ ڇهيل احساس جيڪي ديوي ناگراڻي جي شاعراڻي پختگي ۽ انفراديت جو علم بلند ڪن ٿا. ديوي ناگراڻي جي شاعري سان ڌرتي سان عشق جي انتها ان مان پرکي سگهجي ٿي جو هي چوي ٿي ته:

سنڌي گلشن جو گل آهيان،
جڳ اندر خوشبول ڦهلاين،
ڳڻ ڳائي تنهنجا او سنڌڙي!
هر ڪنهن کي مان ميت بڻايان
سڏ ڪري سنڪٽ ۾ ديوي،
ان جو سک مان سڏ اونايان
سنڌ جي آنءُ ڄاڻي آهيان.

سند جيڪا بزرگن، ولين، صوفين ۽ ساڌو منش مهمان نوازن جو
 ديس رهيو آهي، اتي انهن صوفين ۽ شاعرن پڻ سند کي دعائن
 جا ديوان آچيا آهن، سند ۽ دنيا جي عظيم شاعر شاهه عبداللطيف
 پٽائي جي ٻڪن جي تنهن تي اهي دعائون تريون ته
 "سائيم، سدائين، ڪري مٿي سند سڪار"
 جا آلاپ گونجي پيا، ساڳي رمز جو رنگ پائي ديوي ناگراڻي به
 چوي ٿي ته:

شاد رهين آباد رهين شل،
 منهنجي سهڻي سند سپاڳي،
 تنهنجو دڪ، سڪ پنهنجو پايان،
 سند جي آنءُ ڄاڻي آهيان.

ديوي ناگراڻي جون ڪويتائون احساسن، جذبن، تهڪن، مرڪن
 جمالن، المين، سانحن ۽ واقعن جي تاريخ آهن، اهڙي تاريخ جنهن
 کي مؤرخ ته وجود ڀڙڙي رقم ڪيو پر قاري لفظن ۽ ستن جي
 شمشان کان گلستان تائين ڪڏهن سڌڪي ۽ ڪڏهن مرڪي مرڻ
 ۽ جيئڻ جي موسمن مان گذري ٿو.

ڪو ته هوندو، جو
 منهنجي ويران راهن ۾
 نيٺن جا ڏيئڙا ٻاري
 منهنجي اچڻ جي واٽ
 نهاريندو هوندو.
 منهنجي سوچ جي جهنگل ۾،
 شريڪ آهي، مون ساڻ

سڄي جهان جو شور،
 گهڻن جا غم، گهڻن جون اداسيون،
 منهنجي گهٽ جي سنسان آڪاش ۾،
 بادلن جا ذرڙا بڻجي
 هوائن جي برف تي
 پنهنجو رخ پيا مٽائن.

- پيٽ ڀري ٿي کين نصيحت،
 ڏئي سگهين جي روئي ڏي.
- سمهيل سرت ٿڌڙا ڪڍي جا اٿاري،
 وسایل ڏيڻن کي جا اوندهه ۾ ڀاري،
 اها روشني آ، اها روشني آ.
- رهي ڏيان جي ڌن ۾ ديوي اندر جو
 گهڻو ڪجهه بنا ڪجهه ڇوڻ جي ڪري سو،
 اها بندگي آ، اها بندگي آ.
- وطن جو پڙهيو حال اخبار ۾ اڄ
 پڙهي بس رني دل، رني آهي، اک اڄ.

اهڙيون ڪئي ستون هن مجموعي ۾ موجود آهن، جن کي هر هر
 پڙهڻ لاءِ دل گهري ٿي، اءُ اميد ۽ پراڻا ٿو ڪيان ته شل ديوي
 جيڪا سنڌي شاعري جي گلدستي جو هڪ خوبصورت مهڪندڙ
 گل آهي، اها پنهنجي ڪومل ڪويتائن جي خوشبو کي ايترو ته
 پکيڙي جو سارو ديس سندس سارون، پچارون بڻيل رهي.
 اظهر بانڻي ڪراچي - سنڌ

روح جي اجهل جهرڻي ۽ موتين پري ڪاڻ مان

ليچمڻ- ريڪا جي هن ڀاري واري سه - آتشي ٻولي واري شاعره ديوي ناگراڻي جيڪا مون لاءِ ڪجهه سمنه اڳ، هڪ اجنبِي، اڻ ڄاتل، اڻ سڃاتل وجود جيان هئي، پر سندس ڪوتائن جي، آڪار ۾ ننڍڙي ۽ ڳٽڪي، ”سند جي آنءُ ڄائي آهيان“ جي اڀياس بعد انڪشاف ٿيو ته اها ظاهري طور پتڪڙي تخليق پنهنجي فڪر جي اوچي اڏام، جيون جي اندلني تڪن ۽ جهڳٽن رنگن جي ڌوپ ڇاؤن، اندر جي اونهين گهراين مان جهرڻي جيان ڦٽندڙ اڏمن، امنگن ۽ جذبن جي گوناگونيت، موضوعن جي گهڻ-پاسائين اصنام تراشيءَ ۽ جهنجهوڙيندڙ چونڊ ۽ پيشڪش جي انفراديت؛ اوڀري اوڀري احساس کان اڻ لکي طور سوري هر انسان جي ساهه جيترو، اوڏو ڪري ڇڏيو آهي، ۽ ان ۾ آءُ به شامل آهيان! ڪوتائون وڃي منهنجي يادن جي مزار مان ٿي امر نانءُ اُڀرندي ڪناري پيڙو ٿيا آهن. پهريون لبناني اديب خليل جبران جنهن ارڙهن ورهين جي ننڍي ڄمار ۾ ضخامت جي لحاظ کان هڪ ننڍڙو ڪتاب Prophet سرجيو هو، جنهن سموري جڳ اندر ادب جي دنيا ۾ اهڙو خوبصورت ۽ تخليقي ولوڙ پيدا ڪيو جهرو ڏند ڪٿائي ديوتائن ۽ دئيتن ”سمنڊ ولوڙي“ اڀجايو هو، جنهن جون امر چوليون اڄ ڏينهن سوڌو موجزن آهن. ان بعد آمريڪي جڳ مشهور اديب ارنيسٽ هيمنگوي Old man and the sea جهڙو ننڍڙو ناول لکي، جنهن جي ضخامت به پيش رو تخليق جيتري هئي. ويهين صدي جي آخري اڌ ۾ ادبي دنيا جي

اسات ۾ امرت جهڙو پيالو اوتي کيس جاوداني بخشي هئي ۽ ان کان ڪجهه اڳ فرانسيسي من - موهن ۽ Circe وانگيان سحره اديبه فرانسئس سائگان سترهن ورهين جي ڄمار ۾ هڪ تمام ننڍو ناول Bonjour Tristesse لکي پاڻ کي ۽ ادب کي امرتا بخشي هئي.

ديوي جون ڪوتائون به ايئن پيون پاسن جيئن ڪنهن سڪي جا به پاسا هوندا آهن، تيئن هنن شعري رچنائن جا به ٻه رخ آهن: هڪ قنوطي (Pessimistic) جنهن ۾ اپار پيڙا، ڏاڻڻ جهڙي هيڪلائپ، دنيا جي بي ثباتي، آلودگي ۾ ثقيل شهري زندگي، پنهنجن پراڻ جي بي حسي ۽ ”گوتمي درد“ ۾ وڪوڙيل سمورو وجود - لڳي ٿو ته ديوي پروميٿيئس واري پوڳڻا پوڳيندي رهي ٿي! هتڙي مون کي ميرا ۽ قره العين طاهره جو تسلسل ڏيکاري ڏيندو نظر اچي ٿو!

ديوي جون رچنائون - مختلف صنفن تي مشتمل - روح جي اجهل جهڙي ۽ موتين پري ڪاڻ مان، بي ساختگي سان، ڦٽنديون ڏيکاري ڏين ٿيون، ان ڪري انهن ۾ پوترتا، ڏاهپ، ازلي درد ۽ امر پريم جون ڌارائون هر ڏس ڏانهن تسلسل سان روان دوان آهن - جن اندر داخليت جو عنصر خارجيت کان سرسيرو آهي ۽ انهن جو سنگم گنگا-جمني ڏک پيو ڏئي.

سندس نظم ”سند جي آنءُ جائي آهيان“ جون ستون،

شاد رهين آباد رهين شل
 منهنجي سهڻي سنڌ سياڳي
 سنڌ جي ”قومي تراني“ جو ڏک پيون ڏين، ۽ اهو به ناري جي
 منفرد شناخت ۽ رچنا رچيل! هيڏو ڏور رهندي وطن جي انوکي
 ۽ اتوت پيار جي نهايت سندر ساروڻي (Nostalgia) آهي.

ديوي جا ٻه نظر اڪبري ۽ اصغري هيٺ وارا:

”سنامي“ ۽ ”موت جي ڇايا“ اندر به ”فڪري ڇايا“ جي ڌنڌ کي
 اڏيڙڙ جو جتن پيارو ۽ لپائيندڙ ٿو لڳي:

عجب هيءُ سنگم آتون جو ديوي
 هوا، پاڻي، آڪاش، اگني ۽ ڌرتي
 ملي پاڻ ۾ جڻ ته هڪ ٿي وياسي
 سناميءَ جي نالي ۾ جيون وٺي ويا.
 موت ۽ زندگي جي ازلي گجھارت جيڪا هميشه ازلي رهندي،
 انڪري امر رهندي! زندگي ڇا آهي؟ تتون جو يڪجا ٿيڻ - ۽
 موت تتون جو وڪرجڻ!! پنهي Aspects ۾ اگر گهرائي سان
 ڏسجي ’امرتا‘ موجود آهي!!!

’لهيڏار‘ پڻ Thought Provoking آهي. ان جو آخري بند خاص طور
 تي. انسان جي اڻ-سيجائيل چڱائي، گوندر ڏور ڪري، جيئڻ جو
 وشواس ۽ موت ۾ پنهنجي چڱائي جو عڪس نروار ڪرڻ لاءِ
 اتساهيندي رهي ٿي!

’من جي غلامي‘ رچنا ’بوڌي فڪر‘ ۽ ’شيڪسپيئري سوچ‘ جي

نوراني پڪشن ڏانهن علامتي اظهار جيان پاسي ٿي من جي غلامي جنهن جو انحصار ترشنائن، واسنائن جي واسينگي ٽنپن تي بيٺل آهي، جنهن اندر حيات جي رنگ - منچ جا مختلف اسٽيج به شامل آهن، اهي سڀ 'نجات' جي راهه جون رڪاوٽون بڻيون رهن ٿيون ۽ اسين اوديا سبب، خوشي خوشي ان جي اندر هر روز مرندا ۽ جيئنڊا رهون ٿا. اسان جو جيون هڪ وڏو الجھيل Pandora's box آهي، ڪوريٽري جي چار جيان!

'جوالا مڪي' پڙهي احساس ٿيم ته ڌرتي ماما جو ازلي بي - زبان درد پنهنجي اندر جي اپار آتش کي ٿڌو ڪرڻ لاءِ ڪيڏيون ور وڪڙ ڦيرائيون پيو ٿو ڪائي. ڪاش! سمنڊ جي اپار، بي انت گهرائي سان کيس شانت ڪري سگهجي!

'سجاڳي' اندر ويدانتي فڪر جي هلڪي جهلڪ جو نفيس احساس ترندو ڏيکاري ڏئي ٿو!

'مان ڪجهه به نه آهيان' چتر ڏسڻ بعد 'خان خانان' جو هيءُ فارسي شعر ذهن مان اڀري ڪناري پيڙو ٿيو:

من تو شدم تو من شدي، ما جان شدم تو تن شدي
 تا کس نه گويد بعد ازين من ديگرم تو ديگري
 'چا خبر آه انهيءَ کي' جو ڪينواس گهرو ۽ وسيع آهي، چٽ سموري فطرت پنهنجي لوچ، سوچ ۽ ڪروڙ سميت ان جي Currents ۽ Under-currents اندر ڇلي رهي آهي. ديوي جي هن چٽ اندر آخري پنجن بندن ۽ 'ڪيئن پيئي ٿو درد پنهنجو، زهر

جيان ڪو ڏک پري، انسان پنهنجي درندگي ذريعي پنهنجي ئي هٿ سان، تهذيب جو، انسانيت جو ۽ پنهنجو انت آڻي اڇوڪي، نرالي تاريخ پيو لکي! هيءُ عجب (Paradoxical) سقراط پنهنجي مٿان پيدا ڪيل ان درد کي مسلسل پيئندو ٿو رهي! ڪيستائين؟ هي عڪس وان گاک جي زندگي جيان پيو پاسي، جيڪا Lust from life ۾ چٽيل آهي.

ديوي جا گيت به مٿر مٿر ۽ سندر سندر آهن؛ جن ۾ آشنائين ۽ نراشائين جا اولڙا تن من تي بارش جي هلڪين ۽ تيز بوندن جيان پون ٿا. آزاديءَ جي شمع، اندر،

سپوت سنڌ جي هيمو ڪالائيءَ
ڪڏهن نه پٽي پير هٽايو.

پڙهي محسوس ٿيو ته ديوي ساڌارڻ خاتون ڪونهي، بلڪ سندس من ۾ آزادي جي سرويچن لاءِ بي حد اڪير، احترام ۽ پيار جون ياڻوائون به موجزن ڏيکارجن ٿيون، جيڪا اسان جي خود ساختہ، پدرسري سماج اندر فخر جي ڳالهه سمجهڻ جڳائي.

گيت، ”جڳ جو هيءُ پسارو آهي“ جي بند،

خون آگهائو، پاڻي پٽو،
سو به بڻيو آ، قطرو قطرو.

جي ذريعي ڪلجڳ جي قدرتي، تهذيبي، سماجي گراوت ۽ مادي بدحالي جو ريمبرائنٽ جي چتر جهڙو چيندڙ عڪس چڪيل

ڏيکارجي ٿو.

’ڄامڙو‘ نظر ۾ هڪ اڇوتو خيال پسجي پيو. هر ڪو وجود،
ننڍڙو خواه وڏو، پنهنجي جاءِ تي اهم ۽ Indispensable آهي ۽
’ناوجود‘ جو اتوت انگ!

’بس تون ۽ مان نه ڄاڻون‘ جون آخري بند واريون هيٺيون
ستون:

هي هل هلاڻ جو ديوي
سارو لڳي پسارو
بازيگرن جيان آ
هي کليل ڪنهن رڇايو
آ ڪنهن جي هٿ ۾ ڏوري
بس تون ۽ مان نه ڄاڻون.
پڙهي غالب ياد اچي ويو،
بازيچر، اطفال هي دنيا ميري آڳي
هوتا هي شب و روز تماشا ميري آڳي.

غالب ۽ ديوي هر ڀڳ ۾ پراسرار جي اسرار کي حيرت مان
تڪيندا ڏيکاري ڏيندا رهن ٿا.

’اختيار‘ اندر اختيارات جي ورهاست جي سهڻي فيلسوفاڻا
موشگافي ڀلي لڳي!

شيام ڪمار ڪوٽه 15.07.08

ديوي.. سنڌ ڄائي

شاعري جو وکر پئي پراڻو نٿو ٿئي. جڳن کان دنيا جي هر خطي ۾ شاعري ٿيندي رهي آهي ۽ جيستائين انسان زندهه آهي، تيستائين اندر جا احساس پڻ اظهار ٿي رهندا.

شعر لفظ جو ڌاتو شعور آهي ۽ ادب لفظ ”دب“ مان نڪتل لڳي ٿو. زندگيءَ ۾ بي پناهه اٿل پتل سبب دل ۾ مختلف ڪيفيتون پيدا ٿين ٿيون. ڪيفيتن جو دٻاءُ انسان کي اظهار ڪرڻ تي مجبور ڪري ٿو، پر هر شخص کي اظهار جو ڌانءُ نٿو اچي، البتہ هو ٻين جي تخليقيل ادب ۽ آرٽ مان لطف اندوز ٿي آئرجس (Catharsis) جي عمل مان گذري ٿو.

ديوي ناگراڻيءَ پنهنجو درد سڃاتو آهي ۽ هن کي اظهار جو ڌانءُ به اچي ٿو، توڻي جو اهو پختگيءَ جي چوٽيءَ کي ڇهي نٿو، ته به پنهنجي ذات جي اشاعت تي جس لهڻي. ڪوتائن جي مجموعي ”سنڌ جي آڻ ڄائي آهيان.“ ۾ شاعرا پنهنجو اندر اوريو آهي. هن جو درد هر عورت ۽ هر شخص جو درد آهي. اهو درد آهي ڳولا جو درد! ڪنهن وات ڳولي ته کيس منزل نه ملي. ڪنهن منزل سڃاتي ته ان تائين رسائيءَ جي وات کان محروم رهيو.

شاعر پنهنجي ديس جي نظرياتي سرحدن جا رکوالا ٿين ٿا. ڪهڙو ديس؟ زمين جو خطو، جنهن جو هو شهري آهي. ها!

ظاهري طور ته ائين آهي، پر حقيقت ۾، جيئن هوا جو، گل جي خوشبو جو ۽ برسات جي وسڪاري ۽ روشني جي رنگن جون ڪي حدون مقرر نه آهن، تيئن شاعرسڄي ڌرتيءَ ۽ ڪائنات کي پنهنجو ديس سمجهي ٿو.

سڪ کڏهن سوکهي نه ٿيندي سرحدن جي قيد ۾
واڻ کي آزاد ڇڏ، ايندو رهي، ويندو رهي.

سنڌي ٻولي ڪلاسيڪي ۽ جديد شاعريءَ سان مالا مال آهي. اردو جي پيٽ ۾ اسان جي شاعري توڙي ڪهاڻي، ناٽڪ، ناول يا مضمون ۽ ڪالم ۾ مصنف جي پنهنجي ڌرتي سان وابستگيءَ چوڏهين جي چند وانگر چٽي نظر اچي ٿي. سنڌ ۾ رهندڙ سنڌي کي ڌرتيءَ هوندي به ٽئين ۽ چوٿين درجي جو شهري هجڻ جو احساس اڏوهيءَ وانگر کائي رهيو آهي. سرحد ۽ سمنڊ پار رهندڙ سنڌين کي ته ڌرتي کسجڻ جو احساس اسان کان وڌيڪ ستائيندو هوندو.

سچ اهو آهي ته، جڏهن شاعر سڄي ڌرتيءَ ۽ ڪائنات کي پنهنجو ديس سمجهي ٿو، ته ان وقت هن کي زندگي فقط پنهنجي ذات جو نه پر گڏيل انسانيت جو نوحو محسوس ٿئي ٿي. اها ڳالهه سڀني کي سمجهه ۾ نه ايندي. ميران ٻائيءَ چواڻيءَ ته،

پريم ڪيو ديواني منهنجو درد نه ڄاڻي ڪو
گهايل جي گت گهايل ڄاڻي ڄاڻي ڪونه پيو

مير درد چيو ته.

درد ڪجهه معلوم هي ڀه لوگ سب

ڪس طرف سه آئي ته، ڪدھر چلي

پنهنجو درد سڃاڻڻ ۽ پاڻ کي سڃاڻڻ، انسان جي وڏي م وڏي

ڳولا رهي آهي. قبل مسيح جي يوناني شاعري پڙهون ٿا ته،

پنهنجي ٻڻ بنياد جي ڳولا، ڪٿان آياسين، ڪٿي وينداسين، آغاز

۽ انت بابت ڪا پروڙ نٿي پوي.

هڪ يوناني شاعر جي چوڻ موجب هيءُ شعر پڙهي ڏسون ٿا ته:

خبر نه ڪير ڪٿان ڪڏهن آيو آ

ويجڻو آ ڪيڏانهن ويندس مان.

جيتوڻيڪ اڄ جي دنيا پنهنجي وجود ۾ اچڻ واري دنيا کان بي

حساب طور تي بدلجي چڪي آهي ۽ هر گهڙي بدلجي رهي آهي.

ان حد تائين جو انسان چنڊ تي پنهنجو جهنڊو گهاڙي آيو آهي ۽

دنيا جي ڪل ڊيگهه ۽ ويڪر ڪمپيوٽر جي چپ ۽ موبائيل جي

سيل ۾ سموڻجي وئي آهي، ان جي باوجود ٽيڪنالاجي اڄ به

مٿي ڪيترن ئي رازن جون گڻيون سلجھائڻ کان قاصر آهي.

دماغ کان ٻاهر ”پاڻ“ سڃاڻڻ جا پاريتانه ملندي ڏسي شاعره کي

چوڻو پيو ته،

پاڻ ۾ پاڻ کي پائڻ جي

ڪوشش ڪندي آهيان.

۽ بال جبريل ۽ علامه اقبال به ساڳي درد جي سڃاڻپ هيئن

ڪرائي ٿو ته،
 ڪلهتا نهن ميرِي سفرِ زندگي کا راز
 لاڙن ڪهان سي بنده صاحب نظر کو مين
 حيران هي بو علي که مين آيا ڪهان سي هون
 رومي به سوچتا هي که جاؤن ڪدھر کو مين
 جاتا هون تهوڙي دڙر هر اک راهرو کي ساڻھ
 پهچانتا نهن هون ابھي راهبر کو مين

انسان کي زندگي جي حقيقتن جو سامنو ڪرڻو پوي ٿو.
 ڪيترائي خواب ۽ سڀنا پڄي پورا پورا ٿي وڃن ٿا، جن کي
 جوڙڻ جي جستجو ۾ من گهڙي من موھن سان آس ۽ اميد جون
 ڳالهيون ڪرڻيون پون ٿيون، ديويءَ جو هيٺيون خيال ملاحظه
 ڪريو ته،

تنهنجي مرڪ!
 روشني جا ڪرڻا بڻجي
 ڪيترو نه منهنجي گھر کي
 روشن ڪري رهي آهي.

هند ۽ سنڌ ۾ تصوف جي حوالي سان گهڻا سنت ۽ درويش
 روحاني تجربن مان گذريا آهن. لايعنيت (Absurdity) جي ڀيٽ ۾
 تصوف ۾ وحدت الوجود جو لاڙو شاعريءَ جي هم ڪيريت جي
 احساس سان ٺهڪي اچي ٿو. موسيقيءَ جي لئي، مٺي جي
 مستي، محبوب جا ماڻا شاعر جي داخليت ۽ خارجيت کي هم
 آهنگ رکن ٿا. اها هم آهنگي لذت پرستي جو روحاني مٽ آهي.

يونان جا ڏاها عشق ۽ محبت جي خيال کي اصليت کان ڌار رکڻ

کي دانشورائي لاڙي جي برخلاف سمجهندا هئا. هو ڪيئن ٿو
 ٿي سگهي ڏيئي جو ذڪر ٿئي پر ان جي لات جو ذڪر نه ٿئي.
 گهڻي ڀاڱي، عورت ليکڪائن نه صرف عورتن جي مسئلن ۽
 احساسن تائين پاڻ کي محدود رکيو آهي پر پاڻ کي اڌوري
 انسان هجڻ جي روايتي تصور کي غلط ثابت ۾ پاڻ موڪيو
 آهي. ليکڪ ان سڄي واپارڻ کي مثبت انداز ۾ ڪڍو نه
 خوبصورتي سان اظهاريو آهي. ڇا ته خيال ڏنو اٿائين ته،

ڪو ته هوندو، جو جهرمرتارن جي روشني ۾
 رات ۾ جاڳي جاڳي مون کي تڪيندو هوندو.

شاعريءَ جيئن ته سڄي زندگيءَ جو رياض آهي. ان جي ڪٽ
 محض ڪجهه ڪوٽائن يا رچنائن جي معيار تي ڪري نٿي
 سگهي. ديويءَ جي دل ۾ ڊڪ جي دونهين ڊڪي رهي آهي، البتہ
 ان پرڪاش کي چڻنگ ۽ شعلي ۽ بڻجڻ لاءِ اڃان رت - ولوڙ
 ڪرڻي پوندي آسان جون نيڪ تمنائون ساڻس گڏ آهن.

نصير سومرو

ڪراچي

تاريخ: جولاءِ 22، 2008 ع

پنهنجي پاران

سوچ سبدن جو جامو پائي پنهنجو پاڻ کي لفظن ۾ اسان جي
روبرو ٿي آئي، جنهن ۾ قدرت جو ۽ اسان جي آس پاس جي
زندگيءَ جو اثر رهي ٿو. پنهنجي نظريي سان شخصي سوچ جو
اظهار آهي ڪوڙيا.

گل ڏئي سرهاڻ ڇو

چند ڏئي چانڊاڻ ڇو

سج جلائي پاڻ ڇو

مونکي ڪل ناهي ته ڇو؟

دادا هري دلگير جو هي امر گيت سج جي سامهون آئينو آهي. سنڌ
جي سڳند ۾ ويڙهيل هن مني بوليءَ کي پڙهي، قلم کڻي لکڻ
تي دل ٿي ڪري. جنهن سنڌ جي مان ڄاڻي آهيان انهيءَ کي ڏسڻ
جي اڪير دل ۾ اڃان باقي آهي. ساهه ۾ سا سڃاتل مهڪ پئي
پاڻ کي پٿرو ڪري. هڪ طرح سان هي ڪوتائون منهنجي
خيالن جو سنگره آهن، ائين ڪٿي چئجي ته منهنجي عڪس جي
رُڀ ۾ منهنجي دائري آهي.

ڇو ٿو ڪير لکي، ڇا ٿو لکي، ڪير ٿو پڙهي؟ انهيءَ سوچ کان
پري پنهنجي اڏمن کي زبان ڏيڻ جي ڪوشش ۾ ليکڪ پنهنجي
من جي تشنگيءَ کي تربيت ڪندو آهي. لکڻ ساڌا جو هڪ ساڌن
آهي ۽ پنهنجي سڃاڻپ پائڻ جو هڪ وسيلو!!

منهنجي جيون روپي گل ۾
 هن هڪ ساهه روپي پن ۾
 سمائل آهي پيار منهنجو
 خدا جي نعمت آهي
 اهوئي پيار خدا آهي!
 خود کي خود سان جوڙڻ پنهنجي هن دنيا جي ويجهڙائيءَ کان
 پري.....

منهنجو ويڳاڻو من
 منهنجي پرينءَ جي آڙنا ۾
 پنهنجي سُڃاڻپ ڳولهن چاهي.

صبح شام، هڪ تڙپ ۾ ڪنهن اڻڄاڻ آپاسنا ۾ لين ٿي ويڃن ۾،
 ڪنهن اهڙي سانت وٽاورڻ جي ڳولها ۾ پئي پئڪي جنهنجو
 سهارو وٺي قلم به لکي ٿو.....
 ڳاءِ آري من ڳاءِ، ڳاءِ آري من ڳاءِ
 پوئي سر سازن جا موتي
 هارُ گلي ۾ پاءِ، ڳاءِ آري من ڳاءِ

زندگي هڪ اڻ ٻڌل گيت سڻائي ٿي ۽ ور ور ڳائي ٿي، بس اها
 پياس ئي تڙپ بڻجي زندگيءَ جي چپن تي نت نئين سازتي هڪ
 پرارٿنا بڻجي پاڻ کي پتروڪري ٿي....
 تنهنجي رحمت رحيم راس پوي
 ماڳ تي پاڪ دل رسائي سگهان.

بازيگر جي هٿن جا ڪيڏاوڻا ، سوچ جي تانن ٻانن سان لفظن کي
اُٿندي ڪا رچنا ٺهي پوي ته اها پئي وٺندي آهي ڇاڪاڻ جو
پنهنجي آهي.....

پنهنجي وجود جي اندر جي سرشتي جي اٿاه ساگر جي گهراين
مان غوطو لڳائي ڪجهه انمول ڪٿيون ڀري ٿا اچون.
توهان جي سامهون منهنجي من جا اٿميا ويچار پنهنجي مانيئي
ٻوليءَ ۾ ڪجهه چئي رهيا آهن...

ديوي ناگراڻي

My address: Devi B. Nanrani
9-D Corner view Society
15/33 Road, Bandra Mumbai. 400050

سنڌ جي آءِ جائي آهيان

سنڌ جي آءُ ڄاڻي آهيان

ٻولي منهنجي سنڌي آهي
سنڌ جي آءُ ڄاڻي آهيان.
لولي ماءُ ڏني جا مون کي
ور ور جيڪر ويٺي ڳايان
سنڌ جي آءُ ڄاڻي آهيان.

شاد رهين آباد رهين شل
منهنجي سُهڻي سنڌ سڀاڳي
تنهنجي ڏک ۾ ڏکي رهان مان
تنهنجي منهنجي جندڙي ساڳي
تنهنجي سُک ۾ سُڪي رهان مان
تنهنجو ڏک سُک پنهنجو پايان
سنڌ جي آءُ ڄاڻي آهيان.

چوان فخر سان سنڌي آهيان
سنڌي آهي منهنجي ٻولي
کڻي هنج ۾ ماءُ ڏني هئي
جنهن ٻوليءَ ۾ مٺڙي لولي
لِڪان پڙهان سنڌيءَ ۾ ئي مان

سڀ سان سنڌيءَ ۾ ڳالهايان
سنڌ جي آڻ ڄاڻي آهيان.

سنڌي گلشن جو ڳل آهيان
جڳ اندر خوشبوءِ ڦهلايان
ڳڻ ڳائي تنهنجا او سنڌڙي!
هر ڪنهن کي مان ميت بڻايان
سڏ ڪري سنڪٽ ۾ ديوي
اُن جو سڪ مان سڏ اونايان
سنڌ جي آڻ ڄاڻي آهيان.

سُنامي

اي قدرت!

تون سانجهي سُڪن ۽ ڏڪن جي
بنا پاڻ بي درد ايڏي تون ٿين ۽ ڇو
ڪرم جو آليڪو، قهر ڪال جو يا
اسين آهيون بي وس ،
مگر تون به ٿين ۽ ڇو؟

مهاڪال ايڏو ڪڏهن ڪين آيو،
ڪري قهري تانڊو ڇو جل ٿل وهايو؟
مٽيءَ ۾ ملائي تو ماڻهن جي هستي
خوشي تو ڇا ماڻي، ڇا آند ڪو آيو؟
جو جل ۾ انهن کي تو ائين آ وهايو؟

مٽيءَ ۾ مليا خواب، ماڻهو ۽ جيون
مٽيءَ جا جي گهر سي مٽيءَ ۾ ملي ويا.
جل ديوتا جنهن کي ماڻهن ٿي پوڄيو
انهيءَ جي ڪرپا سان جيئڻ کان بچي ويا.
وهي ويا سي گهر گهات، بستي ۽ ماڻهو

ائين گهر وهيا جڻ ته ٻيڙيءَ ۾ ماڻهو
سفر هو يا هو قافلو جڻ ته وهندڙ
وهي سي رهيا جڻ، اڳيان تن جي منزل.

نه ڪو لڙڪ ڪنهنجي به اک ۾، نه رودن!
هئي هاءِ هڪ، آه ۽ پيو بس هيو ڊپ
نه ڊپ موت جو هو، هيو زندگيءَ جو
جڻ کان اڳي خوف پنهنجي مرڻ جو
واڪا انهن جا دفن ٿي ويا جڻ
مدد لاءِ ڪوئي پڪاري ته ڪنهنڪي
ٻڌو هرڪو پنهنجي ئي غم ۾ هو گهرو
ٻڌو ڪنهن نه ڪنهنڪي، هيو هرڪو ٻوڙو
ٻڌي ساري هستي ٽٽوڙن ۾ گم ٿي
لڳو جڻ ته سرشتي مڙيوئي ٿي سُن هئي!

رستن ۽ ناتن جي حد کان پري جي
لهڙن ۽ لوڏن لڳايو گلي آه تن کي
اڃا آهي بي هوش هت زندگاني
جا آبي وفا، باوفا موت آ پر!

پري تن کي پاڪر ۾ ديوي ڇڏي ٿي
بنا ڪنهن ڪفن جي
پاڻيءَ ۾ ويڙهي.

عجب هيءُ سنگم آ تتون جو ديوي
هوا، پاڻي، آڪاش، اگني ۽ ڌرتي
ملي پاڻ ۾ ڄڻ ته هڪ ٿي ويا سي
سُناميءَ جي نالي ۾ جيون وٺي ويا.

سو اندر آهي

در بند دل جا پُختگيءَ سان
نڪ نڪ ڪري هي ڪڏهن
ڪڏهن تو ڪري هوُ
پر ڏند پيڙي ماڻ ۾ مان
خاموش رهڻ چاهيان ٿي،
پُٺڪ نه ڪنهنڪي هيءَ پوي
ته مان اندر رهندي آهيان
ڪڏهن پر

روشن دان هڪڙو کولي
ساهُ پٽيندي آهيان
دُنيا جا سڀ رنگ ڏسي،
مان پوءِ اک ٻوٽيندي آهيان.
عمر گذاري ائين ڪندي
پر هاڻ ! ها هاڻ
پڪ اها ٿي آهي
جو مان پئي ڳولهيان ٻاهر
سو اندر ۾ آهي
ها! سو اندر ۾ آهي.

موت جي ڇايا

موت جي ڪاري ڇايا
حياتيءَ جي سفر ۾
پاڇو ٿي
ساڻ ساڻ منهنجي
پئي رلندي آهي،
تيسين
جيسين
سج چڙهيل آهي.
لهڻ تي،
جيون سان ناتو توڙي
غروب ٿي ويندو آهي.

تون لهٽيدار

تنهنجو چهرو منهنجي روح ۾ اُڪريل آهي،
جڏهن مان لڪڻ چاهيان تنهنجي باري ۾،
فقط تون ليگ ٿي پوندو آهين،
مان فقط اکر پڙهندي آهيان
مان توکي اُتي ڏسندي آهيان
جتان تون مونکي ڏسندو آهين.

حالت جا آهي، سا وري به منهنجي رهندي
مان اڃان اڻسُجَاتل گهٽين ۾ پئي پاڻ ڳولهيان
ڪارڻ، منهنجي روح اڃا اڌ سُجَآپ لڏي آهي
مان تو ۾ ڏسان ٿي، اڻ سُجَاتل چڱائي
جنهن منهنجو وشواس ٽڪائي رکيو آهي
جو اڄ مان مڃان ٿي
مان قرضدار، تون لهٽيدار.

تون نٿو ڄاڻين

تنهنجي مُرڪ!
روشنيءَ جا ڪِرٽا بڻجي
ڪيترو نه منهنجي گهر کي
روشن ڪري رهي آهي.

تنهنجي ڪِل!
منهنجي مسئلن کي
بي پناهه راحت ۽ تازگي ڏئي
هڪو ڪري
هوا ۾ پکيڙي ڇڏيندي آهي.

تنهنجا لفظ!
ڇا ملهه ڪٿيان مان تِن جو؟
جڏهن تون ڪُجهه چوندو آهين
منهنجي دل جو درد، گهٽجي
گري برف جيان پنهنجي پاڻيءَ ۾
هڪو ٿي پيو ترندو آهي.

تنهنجي اها ادا
منهنجو من ٿي موھي
خاص انهيءَ ويل، جڏهن
تنهنجي گھڻي ضرورت هوندي آھي
تون نٿو ڄاڻين
ھا، تون نٿو ڄاڻين.

من جي غلامي

غلاميءَ جي عادت بُچڙي گهڻي، پر
وڻي پيئي دل کي، ڇڻي ڪين ٿي سا.
ڪڏهن ٻار بڻجي مون ماڻيو ٿي بچين
وڌي ٿي جواني خماريءَ ۾ ماڻيم
اُهاڻي غلامي وسي آ اندر ۾
نه آزاد خود کي ڪرائڻ ٿي چاهيان
اُهي بند پڃري جا پيئي ٿي ماڻيان.

وڌي جيئن ٿيان ٿي سمجهه ۾ اچي ٿو
نه ٻنڌڻ ٿا گهٽجن، نه آزاد ڪو ٿيو.
وڻي ٿي غلاميءَ ۽ ٻنڌن اُنهيءَ جا
اُهي ئي پيا ماڻيون، اُهي ئي پيا چوڙيون.
اوستا ڪٿي هڪ وڃي پيءُ ۾ پي
ته جڪڙيل رهون ٿا، نه آزاد ٿيون ٿا.

گهڻيون پختيون آهن هي زنجيرون من جون
تڻڻ جون نه آهن حياتي آ جيسين.
اُهي هاڻ عادت ٿي من کي هلائن
سڀ ڪجهه مجائي غلامي ڪرائن.

روح جي آزادي

روح جي لاءِ نه ڪو قيد آهي
نه ڪي زنجيرون، جي هن کي روڪين
جي ٻنڌن هن کي روڪن، سي
هن جي پڇري جا بند ئي آهن.

جوالا مُکي

مان.

سُڪل زمين مٿان ڦهليل
نيري آسمان جي دريا کي
اگر اورانگهي سگهان،
اُن جي وچ ۾ بادلن کي ۽
بارش جي شبنمي بوند سان
پاڻ ڀسائي

جي تڏاڻ مائي سگهان
تہ پوءِ صدين کان گونگي
هِن ڌرتيءَ جي پيڙا کي چئي سگهان
جا، ڪنڊن جي اُرد گرد لپٽيل
ناگمڻي بڻجي

اُن نرم سپرش کي پائڻ جي لالچ ۾
گول گول گهمي رهي آهي
تہ شايد.

سندس اندر جو جوالا مُکي شانت ٿي وڃي
هن اٿاه نيري سمند جي پاڻيءَ جي
شيتلتا هنجي اندر سماءُ جي وڃي.

ماڻ جي زبان

ماڻ جي زبان
تي پُڪاري
اُن پرينءَ کي
جو آواز جي گونج
بُڻجي وڃي رهيو آهي
منهنجي من مندر ۾.

سُجاڳي

جاڳي ٿي اڄ رات ساري
مان پي هئيس سُجاڳ
اهڙو منهنجو پاڳ
رات ۾ مان ڏينهن پسان
ڏينهن ۾ پئي ٿي رات ڏسان.

نينهن جي آريت نِرا لي
پيئي آهي وه جي پيالي
سڀ وساري پاڻ وڃائي
پاڻ آهي پريم کي.
پريم ئي آهي حُدا
پريم ئي پر ماتما
آتما پر ماتما کي،
پاڻ ۾ هڪ ٿيندو ڏسان.

ڪو ته هوندو

ڪو ته هوندو، جو
منهنجي ويران رهن ۾
نيئن جا ڏيئڙا ٻاري
منهنجي اچڻ جي وات
نهاريندو هوندو.

ڪو ته هوندو، جو
جهر ۾ تارن جي روشنيءَ ۾
رات ۾ جاڳي جاڳي
مونکي تڪيندو هوندو.

ڪو ته هوندو، جو
اُس جي اُداسيءَ ۾
منهنجي جاڳڻ جي انتظار ۾
اڪيون وڇائي ويٺو هوندو.

مان گجھ بہ نہ آہیان

منہنجا مالک

تون ۽ مان،

ھک پئی کان

ڌار نہ آھیون

تون آن مون ۾

۽ مان تو ۾

تون ساگر مان

لھر اُنھیءَ ۾

ھک پئی ۾

اِئن سمایل آھیون چڻ

تون "مان" آھین

مان "تون" آھیان

منهنجي ضمير جو واقف

دنيا جي ويجهڙائيءَ کان پري
دستڪ روز بُڌان ٿي دل جي در تي
ويران دل جي در ٻاهران
گلدان رکيل هڪ روز ڏسان ٿي،
رڪڻ وارو چهرو، اڻ سُجاتل
ڪين اُنڪي مان پسان، پر
واقف آهي منهنجو ضمير
بس ياد آهي هڪ نشان،
اُن سُجاتل پيرن جي آهت ڪي
ماڻ جي سُر ۾ بُڌان،
سوچ ۾ ٻڌل من منهنجو
روز چو ٿو انتظار ڪري؟
ڏينهن ته گذري ٿو وڃي
رات جئن ٿي موت ڪائي
منهنجو ويڳاڻو من
منهنجي پرينءَ جي آرادنا ۾
پنهنجي سُجائپ ڳولهن چاهي.

گونگي بوڙهي

مان گونگي آهيان
جو سوچي ٿو منهنجو من
تنهنڪي پنهنجي زبان
ڏئي نٿي سگهان

مان بوڙي آهيان
هن جو آواز
دنيا جي گوڙ ۾
ٻڌي نٿي سگهان

مان پَر ڪتريل پڪي
بيوس، بي پرواز
اڌري آڪاش ڏي
هن کي ڇهي نٿي سگهان

زندگي هڪُ سپنو

زندگي

هڪُ وڏو سپنو

جنهن ۾، نت نوان ارمان سجائي

نوان پئي ڄڻ ويس پائي

روز ڪري سينگار

نت نت ويٺي پور پچائي

ڪڏهن اُهاڻي ٻار

ڪڏهن ٻڍو ٿي

ڪڏهن نشي ۾ ڀريل جواني

پوءِ به وقت هلي ٿو

هرگز ڪين ٿو رُڪجي.

خمار بڻجي جو چڙهيو ٿي

نشو چور چور ٿي اهو لهي ٿو

ها ها نشو!!

چو ته زندگي به

شيشي جيان چڪنا چور ٿيندي آ

جڏهن نشو لهندو آ

جڏهن سپنو ٽٽندو آ.

مُرڪي ٿي پوان

منهنجي سوچ جي جهنگل ۾
شريڪ آهي، مون ساڻ
سڄي جهان جو شور
گهٽن جا غم، گهٽن جون اداسيون
منهنجي گهٽ جي سُنان آڪاش ۾
بادلن جا زرڙا بڻجي
هوائن جي پرن تي
پنهجو رُخ پيا مٽائين
ڪڏهن ورائي واڳ وڃن
پهاڙن جون چوٽيون چُمڻ
ڪڏهن، ساوڻ جي ساوڪ سا ويڙهيل
انهيءَ جهنگل جي زمين تي
پل ترسي
سوچ جي جهنگل مان ٻاهر نڪري
اهي ڪڪر پاڻ ۾ پاڪي پائي
آبشار ٿي پيا نچن
۽ انهيءَ پل
منهنجي سوچ جو پردو فاش ٿيو پوي

مان ماڪَ جي ڦڙي جيان
ساوڪ تي سُمهيل
مٿي آڪاش ۾،
ڏسي هُن اُداس چنڊ کي
پنهنجي درد جي پرچائين مان
ٻاهر نڪري مُرڪي ٿي پوان

منهنجي دل تي چوي

اي خدا !

منهنجي دل تي چوي

ته، هي جيون

جو تنهنجو ئي ڏنل آهي

تنهنجي نالي ڪري ڇڏيان.

اي منهنجيءَ دل جا مالڪ !

مان اهوئي نٿي ڪري سگهان

ڇو جو، هن دل جي مٿان

مايا جي حڪومت آهي، ۽ مان

اُن جي غلام بڻجي پئي آهيان.

اي رب !

تنهنجي مهر ڪن سواءِ

نٿي ڪري سگهان

ڪُجهه به تنهنجي حوالي

نه هيءَ جيون، نه ئي هيءَ دل

جا وِڪارن سان ڀرپور آهي

ميري آهي مايا جي مٿل سان .

اي مهربان منڙا !
مهر ڪري هن دل تي
۽ هن جيون تي
جو تنهنجو ئي ڏنل آهي
مونکي تون پنهنجي چرڻ جو داس بڻاءِ.

اي منهنجا محبوب!
تون گواه آهين هن دل جو
تون مالڪ آهين هن جيون جو
مان تنهنجي هُيس
مان تنهنجي آهيان، ۽
مان تنهنجي رهنديس
منهنجي دل ٿي چوي

فقيرياڻي

رهڻي ڪرڻي، صُورت اُنجي ڏسڻ وٽان
گهر پريوار، سهوليت جا ساڌن رئيساڻا
هيءَ سڀ ڏسي ڪير چوندو ته
"هوءَ بڪارڻ آ."

اُچ مون ڏني آ هڪ اهڙي فقيرياڻي
محلن جي جا لڳي ٿي راڻي
ويجهو اُن جي وڃي ڏٺو مون
ها بڪارڻ، اها بڪارڻ
بيڪ - ڪٽورو ڪٽي اکين ۾
پنهنجي گهر ۾ پنڊي آ.

چهري جي جهلڪ ڪري پئي ظاهر
هُن جي اکين جي بُڪ
هُن جي دل جي پياس
يلي ئي هُوءَ ٻين کان پنهنجي
اک جا لڙڪ لڪائي،
مُرڪ مِني ورهائيندي آ.

سوچ ۾ آهيان
 ڇا جي لوڙ انهيءَ کي آهي؟
 اهڙو ڇا هوءُ گهري رهي آ
 پنهنجي پريوار کان،
 جو هن وٽ ناهي !!
 روز گهمي ٿي ڪٿي نراشا
 ن جي خالي پيالن ۾
 نت گهري نراشا جو دونهنون
 ويڙهي رهيو آ سوچ کي هن جي
 ۽ ويڳاڻي هوءَ، ماڻ جي موتين کي
 ويڙهي پنهنجي دامن ۾ ٿي
 سڪي انهيءَ تڙپ جي پيڙا ۾،
 جا ڏسي، ڪجهه سوچي، وري وڃي ويجهو
 هن جي ڪرندڙ لڙڪ کان پڇيم
 " ڇا ڳالهه آهي؟ "
 ڇلڪندڙ هن لڙڪ چيو
 " چري آ "
 ٿورو وقت ٿي گهري
 پنهنجن کان، جنهنجي،
 تن وٽ ڪمي آهي. "

تڙي تڙي

جڏهن من سنهجو مُرجهائي ٿو
جڻ چوڌر چمن ڪُومائي ٿو
پوءِ ڪيئن ڪلي ڪا تڙي تڙي.

ڪو غربت ۾ خوشحال ڏٺو
ڪو ڏن هوندي به ڪنگال ڏٺو
ٿيو پينو سو پيو ڦري ڦري.

گلزار ۾ گل سان خار ملي
هيءَ ڏنياداري ڄار لڳي
ٿو وقت سان هرڪو هري هري.

ڇا ٿيندو

جي ڏک پاليندين ته ڇا ٿيندو؟
جي سڪ ماڻيندين ته ڇا ٿيندو؟
ڏن دولت جي ڪوڏين کي
جي ميڙيندين، ته ڇا ٿيندو؟
نه درد کي دارون ڪري تو پيتو
نه انهيءَ سيلاب ۾ تو پاڻ کي ڏوتو،
ته اي نادان!
هن ڀريل دنيا مان
جيئن آئين تون ڪٿي خالي هت
وري به خالي، بنا پرائڻ
پينو ٿي جي هلي به ويندين
ته ڇا ٿيندو؟

لث لنگوٽيءَ وارو ٻاپو...

لث لنگوٽيءَ وارو ٻاپو
هر دل جو دلدار هُيو

ديش ڏلاري ٻاپو جيءَ کي
هر ڪنهن جي لءِ پيارُ هُيو.

ڀارت جي آزاديءَ خاطر
ڪنيو ڪلهن تي ٻاڙ هُيو.

ديش نواسين کي آزادي
ماڻڻ جو اختيارُ هُيو.

ديش جي صدقي سرُ به ڏيڻ لءِ
هر دم ٻاپو تيارُ هي

انگريزن جي هر هڪ شيءِ جو
ڪيو سدا بهشڪارُ هُيو.

هنسا جي مارگ جو ڪنڊن
اهنسا جو پرچارُ هُيو

بنا شستر جا لڙي لڙائي
ستياگره هٿيارُ هُيو.

رهڻي ڪرڻي اهڙي هُن جي
جڻ گيتا جو ساڙُ هُيو

پرارثنا اندر نشچو ديوي
سندس سدا سينگارُ هُيو.

ڄامڙو

پن فتن جو ٻارُ هو ، يا
هو ڪو وڏڙو مرد
آمهون سامهون راهه تي جنهن کي ،
پاڻ کان ڪجهه وڌيرو
ملي ويو هو مرد .
مرد ته هو ،
پر ڇو لڳو پئي سرد .
اڪ هيٺ ڪري هن ڄام کي
ڏٺو حڪارت سان
مُر کي "هائ" چئي هن کي
'ور ور پئي ٿي هيٺ نهاريو
مٿي ڪري اڪ ڄم ڏٺو پوءِ
ڪين ڏٺائين اڪ ۾ هن جي
مٿ ڀرو ڪجهه هن کان شايد
ڪو اُجلو هن هڪ نور ڏٺو
جڻ پنهنجو ئي ڪو عڪس هُجي .

پوءِ مرڪيو هي ڪجهه
مرڪي ڪلي پيو
"هائ" چيائين
شايد هن کي پڪ هئي
ته هن جو به ڪو
وجود آهي.

اِهوئي سچ آهي

هت :

پيڙ پاڙ کان پر تي پر تي
ماڻهن جي هڪ بستي آهي
تنها ماڻهو آهن ليڪن
خاص انهن جي هستي آهي.
ننڍڙا ننڍڙا تن جا گهر، پر
پريل انهن ۾ مستي آهي.
گيتا ڇا؟ قرآن ڇا ؟
هڪ ذات انهن جي پنهنجي آهي.

۽ پيو :

پيار محبت ملڪيت تن جي
ڪمي نه تن کي ڪنهنجي آهي.
دل جا دريڙ صاف انهن جا
بيائي ڇا سا خبر نه آهي!
سڌي ۽ سادي خلقت پياري
جن جي لاءِ ڪل سستي آهي.

پر پوءِ

علم وڌيو اُن ساڻ عقل پي

جنهن بچ وحشت جو آ پو ڪيو

وري :

ڏسندي ڏسندي

پيار گهٽيو، پر نفرت پنهنجي زور وڌايو..

زخمي ٿي ديوار دٻين جي

ديوي عجب پرستي آهي.

پتو پيو:

ڪريم آهي قران پڙهندو

گئونتي آگيتا پڙهندي

قصور ڪهڙو ڪنهنجو ان ۾

ساڳي اها ئي بستي آهي.

اختيارُ آهي

لِڪان ٿي اڄ ، سپان پي ڪجهه
شايد اُن کان پوءِ،

هيءُ مسُ، هي قلم،
هي اُڪريل اکر ڪارا
ڪاغذ تي

پلي تِن کي ڦاڙي ڇڏ
يا ته ساڙي ڇڏ، يا وري
ڦٽي ڪري ڇڏ رديءَ ۾
اُن تي تنهنجو اختيار آهي
پر،

جو مان سوچيان ٿي
اُن جي اُڀج کي،
لکي دل جي جذبن جو اظهار ڪريان ٿي
اُن تي منهنجو اختيار آهي.

مون پُچيو ڪُل کان

مون پُچيو ڪُل کان

"اي ڪُلڙا !

ڪٿان تو آندي رنگت سُهڻي؟"

پُڻ پُڻ جي آواز چيو ڄڻ

"اندر ڏنڻ جي پاڇولي مان

مون پاتي آ رنگت سُهڻي؟"

مون پُچيو ڪُل کان

"اي ڪُلڙا !

ڪٿان تو آندي سڳند سُهڻي؟"

پُڻ پُڻ جي آواز چيو ڄڻ

"تنهنجي دل جي دريڙ ۾ مون

سڳند جو ئي ساگر ماڻيم

ڪڍي انهيءَ مان ڪڍي ڪري مون

پاتي سڳند سُهڻي."

پل رڪي وري چيو ، ڪُل

"تون ئي ته آن، ها تون ئي ته آن

ساگر سڳند جو ،

۽ مان پاڇولو تنهنجو ."

اخبار لاء ليک

هڪ نئين اخبار نڪرڻي هئي
هڪ گذارش آئي انهن وٽان
ليک يا هڪڙو شعر اسانکي لکي موڪليو .
سوچ ۾ پئجي ويس ڇا آخر مان لکان ؟
شعر لکان يا ليک، يا پنهنجي انيو مان
جيون ڪهاڻي لکان ؟
سوچي سوچي منجهي پيس
نيٺ وڃي،
هڪ ساڻي ساهتڪار کي چيم :
" پائي ڪو ڏس ڏي "
ڏس ڪوئي به نه ڏئي سگهيو
آخر چيائين :
" ڪجهه به وڃي لک
جو دل بوليئي . "
سوچيم ساري رات
اندڪار مان نظر نه آئي لات
مان ڇا ڄاڻان تڪبنديءَ جي ذات
آخر سوچيم

شروع ڪريان پنهنجي انيو مان ،
 مان ته هيس پر انيو هيٺ ،
 ڪنهن ۾ به نه هيس پر پيٽ .
 سوچي سوچي سمهي پيس
 اک لڳي ويئي، سڀنو ڏنم
 هر طرف هوس جا سڀ
 سُر سُر ڪري رهيا هئا
 نفرت جا نانگ ڦوڪون پيا ڏين
 بي ايمانيءَ جون بلائون
 اوچو گات ڪري بينيون هيون
 انسان کي دڪي ڏنم
 مون ساڻس همدردِي جتائي
 پيار جا ٻه ٻول ٻوليا
 جيئن هو ڪا راحت پائي سگهي .
 چرڪ پري مان ننڊ مان جاگيس
 ڪڍي قلم مون لکڻ شروع ڪيو
 " منهنجا پيارا سنڌي پائرو
 ويڇا وير وساريو هڪ ٿي وڃو
 بيلي منهنجي ڳالهه مڃو
 ٻڌي اٿو ڇو ٻڌي نه اٿو "

ختم ڪيو سنديش اهو مون
هنن لفظن سان:
"مان ٿيندس خوش
جي پڙهندا هي سنديش
ليڪ چوان ڪيئن هن کي
ليڪڪ مان نه آهيان
بس توهان جي وچ ۾
مان به هڪڙي ناري آهيان .
پيار وڌايو، نفرت کي نابود ڪيو
پُليون دل دل جي وچ ۾ پيار سنديون بڻايو."

سُمهيل سُرَت تڌڙا ڪڍي جا اُتاري

سُمهيل سُرَت تڌڙا ڪڍي جا اُتاري
وسايل ڏيئن ڪي جا اونڌه ۾ ٻاري
اها رُوشي آ، اها رُوشي آ

جيئي عمر ۾، پر رهي پياس باقي
اها اُچ جنهنجو نه آ ڪوئي ساقي
اها تشنگي آ، اها تشنگي آ

پلي سُڪ ۾ آواز ڏي يا نه ڏي ڪو
ڏڪن ۾ رهي ساٿ ۽ دل جي ويجهو
اها دوستي آ، اها دوستي آ

چوڻ چاهي ڪوئي مگر پو به چپ آھ
زبان جو ڪو دل تي الا وس رهيو ناھ
اها بي وسي آ، اها بي وسي آ

وھي ڌيان جي ڏن ۾ ديوي اندر جو
گھڻو ڪجھ بنا ڪجھ چوڻ جي ڪري سو
اها بندگي آ، اها بندگي آ

حياتيء جو سفر

پنڌ ڪيو مون هڪڙي ڏينهن ڪجهه
ٻئي ڏينهن ان کان ڪجهه زياده
وڪ وڪ ڪري گهٽايم دوري
منزل پاتم اڃا نه پوري .

چال ڪڏهن ٿي چُست هُئي
۽ ڪڏهن وري ٿي سُست هُئي
روشن راه تي وڪ وڌائي
نظر ڏسي ڪجهه موٽي آئي .

سونهن سببھاني چلڪو چلڪو
سوءِ سڄن جو هڪ سڄ چمڪيو
پل ۾ چائي وري اونڌائي
اونڌه ۾ ٿي گم روشنائي .

من ٻڌيءَ اُت زور لڳايو
گياني بڻجي ڳولھڻ چاهيو

نظر ۾ ڄڻ ڪو موتي آيو
گم ٿيو منزل جو پر ساڳو
ڇا هيو جو نظر ڏٺو هو
پر م هيو يا نور ڏٺو هو.

پنڌ وري به ڪرڻو پوندو
اُن زياده کان اور زياده
وڪ وڪ وري وڌائج ديوي
منزل ديهه ۾ پائج ويهي .

ڌرتي آهي اسان جي ماما

اي منهنجا پيارا خدا
پيار تنهنجي الاهي ذات آ
پو به لٽيل اڄ ڪله هت چو
ساري هيءَ ڪائنات آ ؟
تو اُپايو نر ۽ ناري
ڀانت ڀانت جي جاتيءَ ۾
پيد نه ڪوئي جات پات ۾
پيد نه ڪوئي پاشائن ۾
زور وڌيو آ پوءِ به اڄ چو
پيد پايو جو هن دنيا اندر
ڦوٽ پئي آ ايڏي هت چو
دنيا ۾ جي ماڻهن ۾
آهي ديس اسانجو هي ، ۾
پو پي پرانت پرانت جي وچ ۾
پيد رکون ٿا ايڏو چو
هي آ تنهنجو ، هي آ منهنجو
هيءَ آ بولي منهنجي ۽
هيءَ آ پاشا تنهنجي

الجهايو آ لوڪن خود کي
 هيءُ عظيم آ ۽ ادنيٰ آ هو
 هيءُ ڏنوان آ ۽ نرڏن آ هو
 هيءُ ڀارتواسي آ ۽ پاڪستاني هو
 هي امريڪا واسي آ
 هيءُ چينائي ، هو جاپاني
 ونڊي ورهائي ڌرتيءَ کي
 ٽڪرن ٽڪرن منجهه ڇڏيو آ
 ڌرتي آهي اسان جي ماما
 ڌرتي منهنجي جيجل آ
 چئي ڪري دل چيري اُن جي
 جنهن کي رتور ڪريون ٿا .
 جيجل ڌرتيءَ جي سيني تي
 وار ڪراو وري ڪريون ٿا .
 سائي ڌرتي ساري ٿي
 دلبر ديس ڏلارن کي .
 اچو اچو سڀوتو
 سڀ منهنجون سنتان
 ناسمجھيءَ کي ترڪ ڪري اچ
 ماما کي باغ بهار ڪريو

ڌرتيءَ گل گلزار ڪريو
هڪ ڀريوار جي ڀاتين جيان
پنهنجن جهڙو ورتاءُ ڪريو
هڪ ٻئي سان پيار ڪريو
نفرت کي نابود ڪريو

آخر سڀ کي مرڻو آهي

آخر سڀ کي مرڻو آهي
ڪجهه نه رڻن مان ورڻو آهي.

ڪرڪيتر آ دنيا ساري
پنهجن سان پي وڙهڻو آهي.

هي پاندو، هي ڪورو پوءِ پي
گڏجي ٽن کي رهڻو آهي.

غندن جو جت راڄ هجي اُت
چڱن پلن کي ڊڄڻو آهي.

دم گذر هيءُ آه حياتي
ڇا ڪعبو هٿ اڏڻو آهي.

جنهن کي سڪ آ تنهنکي چاهي

جنهن کي سڪ آ تنهنکي چاهي
پڇ تنهنکان جنهن وٽ ڪجهه ناهي.

پتڪن ٿا بي اجهي هزارين
ڪو تن کي اڄ گهر ڏي ناهي.

گهٽيو آهي درد وندڻ سان
خوشيون به پنهنجون ڏسو ورهائي.

پئسي لاءِ پٽ پيءُ کي ماري
جڳ ۾ پيو آ ڪلجڳ ڪاهي.

راءِ ڏياڇ ويا بيجل ڪيڏاهن
ڏيندو ڪو سُر تي سُر لاهي.

دين ڌرم ايمان گنوائِي
حاصل ديوي ڪرڻو چاهي.

موج ڀري سا محفل آهي

موج ڀري سا محفل آهي
جنهن ۾ هرڪو رمل آهي.

وڪ وڪ ڪڏندو هل وڻجارا
دور نه تنهنجي منزل آهي.

آنڌي تيز ڪُنن ۾ ڪشتي
نظر ڪٿي به نه ساحل آهي.

ڪهڙي پرواهه اُن پيڙيءَ کي
جنهنجو مرشد ڪامل آهي.

موءَ متان ٿي بيٺو آهي
پوءِ به ديوي غافل آهي.

آزادي ڇا ڪڏهن نه ملندي

صبر ڪري سڀ سهڻو پوندو
اڃا غلام ٿي رهڻو پوندو.
آزادي ڇا ڪڏهن نه ملندي
اڃا قيد هي ڪٿو پوندو.

ڪن کي لاندڀ بچن جي ڏين ٿو
ڪن کان هڪ ئي ڪسي وٺين ٿو
زهر زندگيءَ جو پيئڻو آهي
گري مري ڇا جيئڻو پوندو.

ڪو ته جوانيءَ ۾ پيو لتجي
ڪو ماڻي پيو جهڙ ٻڍاپو
هي تنهنجو انصاف خدا آ
مري مري ڇا جيئڻو پوندو.

پاپين جو اڄ ٻول آبا لا
ڏسن س ڀنار ٿي ڪشت ڪشالا
جئ جئ ٿئي ٻلوان جي ڄت ڪت
نرڀل ڪي ئي جهڪڻو پوندو.

تون ته غريبن نواز رهيو آن
تون ته قائدي ساز وڏو آن
ڪهڙي خطا ڪئي آهي مون
ڳوڙهن کي ڇا پيئڻو پوندو.

آشا جو جن ديب جلايو
تن ئي جيون کي چمڪايو
مندر ۾ ڏينهن رات ڇا ديوي
توڪي ڳرڻو ٻرڻو پوندو.

ڪڏهن حاڪم ٿي، ڪڏهن ظالم ٿي

ڪڏهن حاڪم ٿي، ڪڏهن ظالم ٿي
ڪڏهن جانب ٿي چل ڪري ڪري
اهڙو ويس سڄو پيو ڌري ڌري.

هيءُ نينهن جو ناتو نيجي اچي
شل قرب ڪنل ڪو پي نه بچي
اها آس ٿي دل ۾ تري تري.

جو منهنجي دل کي مرض لڳو
لاهي. اهڙو ڪين طبيب مليو
چنتا ۾ دل ٿي ڳري ڳري.

نادان ڏٺي هيءُ دل پهنجي
مون ڪين ڏٺي اهڙي ڪنهنجي
کلي لڙڪن جا ڏک پري پري.

هي ديوانن جون ڳالهيون هت
سمجھي ڪوئي ديوانو بس
پيو چوٽ پٿر سان ڪري ڪري.

رُس، رنگ ۽ رُپ جي قائل جا
دل ديويءَ جي به ته گهايل آ
پئي سورن ۾ سا ڳري ڳري.

آزاديءَ جي شمع

آزاديءَ جي شمع مٿان هت
پروانن آ پاڻ جلايو
آزاديءَ جي آهوتيءَ ۾
سپڪجهه کلندي پيٽ چڙهايو.

خون جي هولي ڪيڏي ويرين
آزاديءَ جو جشن مڻايو
سرڪڻ ڦاهيءَ جي ڦندي کي
ورمالا جئن گلي لڳايو

سپوت سنڌ جي هيمو ڪلاڻيءَ
ڪڏهن نه ڀڻتي پيرُ هڻايو
آزادي آڌڪارُ اسانجو
نعرو گنگاڌر تلڪ لڳايو

ظلم جي چائنٺ تي ديوانن
ڪڏهن نه پنهنجو سڀس جهڪايو.
ياد ڪري قرباني ٿن جي
ديويءَ پنهنجو سڀس نوايو.

رشتو اهڙو رڳ هر ڪنهن سان

رشتو اهڙو رڳ هر ڪنهن سان
جهڙو پاڻيءَ جو بادل سان

رشتو اهڙو رڳ بادل سان
جهڙو بادل جو بارش سان

رشتو اهڙو رڳ بارش سان
جهڙو بارش جو سانوڻ سان

رشتو اهڙو رڳ سانوڻ سان
جهڙو سانوڻ جو بارش سان

رشتو اهڙو رڳ بارش سان
جهڙو بهار جو آڱڻ سان

رشتو اهڙو رڳ تون ڳل سان
جهڙو ڳل جو گلشن سان.

رشتن ۾ آسودي بازي

رشتن ۾ آسودي بازي
کيڙ نه ڪنهن سان آهي راضي.

تون منهنجو مان تنهنجو قاضي
کيڙ نه ڪنهن سان آهي راضي.

تنهنجو منهنجو چئي وڌائي
وڻي دٻين ۾ جڻ ڪا ڪاهي.

هڪڙو ٻئي کان وڌ سودائي
کيڙ نه ڪنهن سان آهي راضي.

تون جي سير سوا مان آهيان
سمجهين پل پر گهٽ مان ناهيان..

لٽيل لٽيل آ ساري خدائي
کيڙ نه ڪنهن سان آهي راضي

ڪجي شڪايت ڪنهن سان ڪهڙي؟
کين رهيو ڪو دلبر ديوي

تنهنجي ياد

تنهنجي ياد
منهنجي منڙي ننڊ ڦٽائي
ساريو ساريون راتيون
مون کي جڳائي ٿي .

تنهنجي ياد
سڪ دڪ ۾ ساٿي بڻجي
منهنجي جيون جي راهن ۾
اندر ڏنڻ جا رنگ ڦهلائي ٿي .

تنهنجي ياد
ڪوئل جي منڙي ڪوڪو جيان
اچي اداس اڪيلي من کي
وندرائي ٿي

تنهنجي ياد
چنڊ جا نازڪ ڪرڻا بڻجي
منهنجي بند دريءَ مان ترڪي
ڪنڊ ڪنڊ ڇمڪائي ٿي .

تنهنجي ياد
راتين جي اوجاڳن ۾
چنچل منهنجي ڇتون کي
ٽپڪي ڏيئي ممٽا مٽي مٺڙي
لولي هڪ سٺائي ٿي

ڳوٺ ۽ پاڻي

وطن جو پڙهيو حال اخبار ۾ اڄ
پڙهي بس رُني دل، رُني آه اڪ اڄ.

مهاراشتر ۾ آبرو حال اهڙو
زبان ڇا ٻڌائي، چوي حال ڪهڙو.

سُڪل آه ڌرتي، نلن ۾ نه پاڻي
نه انُ آ نه ڪپڙو، اها آ ڪهاڻي.

اچي تئنڪرن ۾ ڀريل جو به پاڻي
ورهاڻن کين پوءِ سو لڳي کين پاڻي.

مٽيءَ جو نه مٽڪو ملي هڪ گهرن کي
ڪڏهن گهٽ، ڪڏهن وڌ ملي ٿو انهن کي.

ڪري ڪيئن سگهندا گذارو انهيءَ مان
رڌيندا انهيءَ مان ته پيئندا انهيءَ مان.

ڪري سنان ڪو اڃ. سُڀان ڪو. ڪڏهن ڪو
پریشان گهر جو رهي پاتي هرڪو.

سُڪي ويو ڇا گنگا وَ جمن جو پاڻي
وهائي رهي آڀ اک اک نماڻي.

سُڪل آه ڌرتي، سُڪل آه دل پي
سُڪل آه ڇاتي، نه ٿيڻ آ نه پاڻي.

اُڃايل اُجهاميل اڃا زندگاني
مگر پوءِ به پياسي رهي آس فاني.

خدائي خدا جي، اسان پي خدا جا
جئاري ۽ ماري وري پي انهيءَ جا.

اِهو عرض ديوي جو مالڪ اگهائج
ديا مهر جو تون پيو مينهڙو وسائج.

سُھڻيءَ جي سيني ۾ سانڍيل

سُھڻيءَ جي سيني ۾ سانڍيل
ڪوئي ڪُھنو سُر هُيو.
سِمي سِمي اندر ئي اندر
سُر بڻيو ناسُور هُيو.
سُھڻي هِت ميهَر لاءِ ماندي
هِت ميهَر مجبور هُيو.
ڪارونپار ڪُنن ۾ ڪڙڪا
دريا پي ڀرپور هُيو.
تيز تڪو طوفان لڳو ٿي
ويتر ساحل دُور هُيو.
لهرُن ۾ وئي لڙهندي سُھڻي
هُن جو هڏ هڏ چور هُيو.
ڪچي گهڙي به نه ساڻ ڏٺس، هي
قسمت سندو قصور هُيو.
پهچي به ته ڪيئن ديوي، هِت جِت
حاضر سندس حُضور هُيو.

ميهـر بن سُهـڻي مانـدي الـا

ميهـر بن سُهـڻي مانـدي الـا
اُن پيار ۽ سڪ جي بانـدي الـا.
عشق جو اهڙو روڳ لڳو ڄڻ
ساهُ سڄڻ وٽ قرض رکيو ڄڻ
پر کين پليو آ ساهُ الـا
ميهـر بن سُهـڻي مانـدي الـا.
ويل وئي ۽ منـد به موـتي
کين ڏٺو منهن ، قسمت کوـتي
ته به کين کڄي ارواھُ الـا
ميهـر بن سُهـڻي مانـدي الـا.
کيڏيون ريتيون رسمون آھن
پئـدن جون ڄڻ شيخون آھن
تـن جـڪڙيو ڄڻ آ ساهُ الـا
ميهـر بن سُهـڻي مانـدي الـا.
اوسـيئڙن ۾ نـنـڊ ڦـٽي آ
جاڳي نيـڻن رات کـٽي آ
لولي کا ڏني آ ماءُ الـا
ميهـر بن سُهـڻي مانـدي الـا.

ريس راڻا رُئاري وئي

ريس راڻا رُئاري وئي
سڪ سڏڪو ٻڻي آ پئي

ڳالهه تي ڳالهه نڪري وئي
دل به ڏڪڙو ٻڌائي وئي
ريس راڻا رُئاري وئي.

پيار ۽ سنيهه جو ڪيل آ
دل جو دل سان اهو ميل آ
پوءِ ته سڀڪُجهه لڳي سُرُمئي
ريس راڻا رُئاري وئي.

پياس دل جي اندر ۾ رهي
آس جي آڱ ڏڪندي رهي
دل ڏني آ دغا اڻمئي
ريس راڻا رُئاري وئي.

من جي پيڙا گهڻي آ وڌي
سور سان آھ دلڙي ڏڌي
چيخ دل جي ٿي گونگي وئي
ريس راڻا رُئاري وئي.

لڙڪ ديوي به لاڙي وئي
اک اک کي روئاري وئي
درد جي داستان هيءُ چئي
ريس راڻا رُئاري وئي.

آيو ميگه ملهاري

آيو ميگه ملهاري، سكي ري، چؤدر باغ بهاري،

سكي ري..چؤدر باغ بهاري

پاتو پرينء جو پيار، سكي ري

آنند مليو اپاري، سكي ري..چؤدر باغ بهاري.

چؤڙيون کڙڪن رنگ رنگليون،

گاڙهيون، سايون، نيليون، پيليون

چمڪي چندن هاري، سكي ري..چؤدر باغ بهاري

پيني پيني برسي برڪا

ٿئي مٿان ٿي موتين ورڪا

سانوڻ جو وسڪاري، سكي ري..چؤدر باغ بهاري

اندر جون سڀ اڀلاشائون

پوريون هاڻ ڪندو آشائون

پرستم جو ديداري، سكي ري..چؤدر باغ بهاري

سُر سازن تي ديويءَ چيڙيا

پوڄا لءِ گل سُرها ميڙيا

موتيو مند بهاري، سكي ري..چؤدر باغ بهاري

منهنجي اُپ جو سِج به تون ئي

منهنجي اُپ جو سِج به تون ئي
تون ئي تارو چند به تون ئي.

جيون روپي بين وڃي جا
ان جو آهين ساز به تون ئي

ساز سمورو تون ئي تون آن
ساز سندو آواز به تون ئي.

راڳ به تون آلاپ به تون ئي
دل جي داتا تار به تون ئي

نذر نماڻي آئون آياڻي
منهنجو آن آڌار به تون ئي.

جيون جي ڦلواڙيءَ جو آن
گل پي تون، گلزار به تون ئي

جيون منهنجو اڀيل توکي
اُن جي جيت ۽ ھار بہ تون ئي

پنڌ ڪري منزل تي پھچان
منهنجي آھين واٽ بہ تون ئي

اوندھ کي جو مڃي ديوي
اُن ديپڪ جي لات بہ تون ئي

نه جي موٽي مُند بهارَ جي

نه جي موٽي مُند بهارَ جي
مونکي ڪو خزان جو الم نه آ
منهنجو واسطو ئي غمن سان آ
نه ملي خوشي ته ڪو غم نه آ.

دل ۾ زخم ٿو گهارون ڪري
منهنجي ڏيل ۾ ڏارون ڪري
ڪر دانهن دل ان جي نه تون
جنهن زخم جو مرهم نه آ

دنيوي خيال کي ترڪ ڪر
ڪي سڪ جون ساعتون ڪر بسر
هل تون اتي اي زندگي
جتي موت جو ماتم نه آ.

جو اُجڙ ڪري وئي آ خزان
تڙي پيو بهار ۾ گلستان
ڪري دل کي باغ بهار جو
اجا موتيو سو مؤسّر نه آ

مون نڀايو سڀ سان ڪلي ڪلي
ڇو وفا جي بدلي جفا ملي
رکي ڏک سان ديويءَ دوستي
ڇو ته ڪوئي پي همدم نه آ.

روشنی آتی آ اونده لئه

روشنی آتی آ اونده لئه
دل جو دروازو تون کول ای پیارا.

گهت گهت اندر وسي تو سائين
بول منا تون بول ای پیارا.

من مُرشد جي کجانءِ حوالي
تن پی کر تون اڏول ای پیارا.

رات ڏينهن جو وڃي ٿو انحد
بنان کڻن بُڌ ڏول ای پیارا.

تن جي حد کان پري اڃا پی
حد جي سرحد ڳول ای پیارا.

دیوی سنڌ تون سک جي صدا کا
خاموشيءِ جا بول ای پیارا.

جڳ جو هيءُ پساڙو آهي

جڳ جو هيءُ پساڙو آهي

ڪيل تماشو ساڙو آهي

رشتن جي هٿ پيڙ گهڻي آ

ڪنهن جي ڪنهن سان ڪين بڻي آ

منهن مٽيو آ ماڻهن پنهنجو

بن پئسي ڪو ناهي ڪنهنجو

پئسي وارو پنهنجو آهي

آدر جڳ ۾ تنهنجو آهي

خون آ گهاٽو پاڻي پٽڙو

سو به بڻيو آ قطرو قطرو

چوٽ تي پوٽ ڪري سو تنهن تي

زور هلي ٿو جنهنجو جنهن تي

رشتن جي هيءُ منڊي آهي

ڊاه ڊوهه جي هنڊي آهي

ظلم ستم جو ماڻ ۾ سهندو
ظلم ستم جو ماڻ ۾ سهندو
ڪانئر سو دنيا ۾ سڏبو.
دنيا آهي سُریت سڀ جي
ڪئن ڪنهن کي هِت سڏبو پنهنجو.

پائڻچارو دنيا مان ڇو
ڏسندي ڏسندي وڃي ٿو گهٽبو.
پيار وري پوکي دل دل ۾
ڌارين ۾ پنهنجو ٿي وڃبو.

لاشڪ امر اُهو دنيا ۾
جو ڄاڻي جيئري ڪيئن مربو
آد جڳاد امر ڪو ناهي
لاهي پُراڻو چولو ڇڏبو.

مٽي منهن کي لائي تنها
دنيا اندر رهي نه سگهيو.
مٽي مٽيءَ سان گڏبي ديوي
خالي اچيو خالي وڃبو.

وقت جي سر تي آهي تاج

ڇا پيار محبت جو مطلب
ڪنهن آه ٻڌو، سمجهايو آ
ڪو پڇي وڃي پرواني کان هن
ڇو شمع تي پاڻ جلايو آ.

ڪنهن سيني ۾ سسڪيون سڏڪا
ڪنهن دل ۾ زخم پراڻو آ.
دلدارن جي دلداريءَ جو
اظهار ڪرڻ به اڃايو آ.

ويو دور خزانن جو گذري
موٽي آ مند بهارن جي
هو جنهن دل ۾ اڳ ويرانو
ات مند بهار جي آئي آ.

پنهنجن زخمن کي سُبي سُبي
جيئڻ جو بهانو ڳولهيو ٿي
هن ديوانن جي بستيءَ ۾
ڪو ٻيو ديوانو آيو آ.

مون گيت ڪيئي ڳايا آهن
ڪي سُڪ جا ۽ ڪي ڏک جا پي
پر سيني ۾ سو سٺو لڳو
جو ديويءَ من ۾ ڳايو آ.

دياوان جيڪا دل آهي

دياوان جيڪا دل آهي
سا پوڄا جي قابل آهي.

اهڙي پيار ۾ لطف ئي ڪهڙو
جنهن ۾ درد نه شامل آهي.

سمجھائڻ سان به نه جو سمجھي
سو ته نسورو جاهل آهي.

سهي سهي چوٽن تي چوٽون
ٿي پئي چور چور دل آهي.

محفل محفل ڀٽڪي آهيان
خوشي تڏهن به نه حاصل آهي.

ڪٽ سسڪيون ۽ سُڌڪا ۽ ڪٽ
ڪيل خوشيون ۽ ڪل ڪل آهي.

وقت جي سر تي آهي تاج

وقت جي سر تي آهي تاج
هلي ٿو هر هنڌ اُن جو راج.

هي پل تنهنجو هو پل منهنجو
وقت وڏو آ حرفت باز

وقت جي قيد جا بند پڇين ڪر
پراڻ پڪيڙا تون پرواز.

وقت ئي راجا، وقت سپاهي
وقت وڏو آهي شهباز

من سان ماڻهون من ماني ڪن
ڪوڙ تي ڪن ٿا ڪوڙو ناز.

وقت ٿو ناھي، وقت ٿو ڏاھي
ڪين سٺي پر پنهنجو راز

اڄ، سڀيان ۽ ايندڙ ڪلھ جو
وقت آ وڃندڙ اهڙو ساز.

زهريلا جي زخم ڏٺو هُن
خود مرهم ٿي ڪري علاج

وقت دوا درمل ديوي، پر
هرقت جو هي ناهي علاج.

بس تون ۽ مان نه ڄاڻون

گڏجي ٻئي هلون ٿا
وڃڻ وري نه ٿيندو
هڪ موڙ تي تون آهين
ٻئي تي مان بيٺي آهين
ڪهڙو اچي ٿو پهرين
بس تون ۽ مان نه ڄاڻون .

ٻلوان وقت راجا
هر هڪ مٿان آ ڇاوي
تون وٽ به ڪجهه بچيو آ
مون وٽ به ڪجهه بچيو آ
ڪنهن وٽ آ ڪيترو هي
بس تون ۽ مان نه ڄاڻون .

سرمايو ناهي جيون
نقصان ۽ نفعي جو
ڪجهه تو به آ ٿاڻيو
ڪجهه مون به آ بچايو
ان کان مٿي آ ٻيو ڪجهه

بس تون ۽ مان نه ڄاڻون .

هي هل هلان جو ديوي
سارو لڳي پساڙو
بازيگرن جيان آ
هي ڪيل ڪنهن رچايو
آ ڪنهن جي هٿ ۾ ڏوري
بس تون ۽ مان نه ڄاڻون .

پل پل چن چن رات نئین آ

پل پل چن چن رات نئین آ
رات نئین آ، بات نئین آ.
راتیون راتیون جهژیون آهن
پل پل چن چن ، بات نئین آ

رات نئین آ، بات نئین آ.
پل پل چن چن رات نئین آ

تارن آ آکاش سجایو
پل پل چن چن ذات نئین آ

رات نئین آ، بات نئین آ.
پل پل چن چن رات نئین آ

پینی پینی مهکیل مهکیل
پل پل چن برسات نئین آ

رات نئين آ، بات نئين آ.
پل پل چن چن رات نئين آ

ڪويل منڙي ڪوڪ سٽائي
پل پل چن چن لات نئين آ

رات نئين آ، بات نئين آ.
پل پل چن چن رات نئين آ

ديوي دل جي دريڙ ۾ ڏسُ
عڪس ڪئي ڪا بات نئين آ

رات نئين آ، بات نئين آ
پل پل چن چن رات نئين آ.

ڳاءَ آري من ڳاءَ

ڳاءَ آري من ڳاءَ، ڳاءَ آري من ڳاءَ.

پوئي سر سازن جا موتي، هارُ گلي ۾ پاءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.
نيرو آپ آ، جهر ۾ تارا، آس پڪيئڙو اڏاءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.
اندرجي سرندي کي چيڙي، جيون بين وڄاءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.
سونهارو ڪو گيت مٺو تون، ڪويل جيان پيو ڳاءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.
جيون جن مهراڻ متل آ، رمز سان پار پڻجاءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.
سر ساگر سنگيت سڏا ٿئي، تنهن ۾ ٽپي لڳاءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.
گيتن جي ساگر ۾ ديوي، پنهنجو پاڻ سماءَ.
ڳاءَ آري من ڳاءَ.

آهڙو گلشن ڇا ڪريان.

بي رنگ گل گلزار ۾، ماڻهون پي ٻن ٻو
آهڙو گلشن ڇا ڪريان.

واري واري گهر لڳي، پت، ماڻهو پُرڪن
آهڙو گلشن ڇا ڪريان.

چاندوڪيءَ ۾ چنڊ پي، چمڪيو تجلي ٻن
آهڙو گلشن ڇا ڪريان.

سائي چنري وڻ وڻ پائي
تاري تاري ٿي شرمائي.

گل گلابي گلشن اندر
خوشبو تين مان ليئا پائي.

پکين مچائي راڙ فضا ۾
سر سرتا پئي راس رچائي.

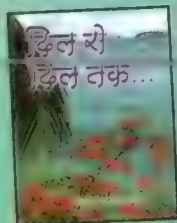
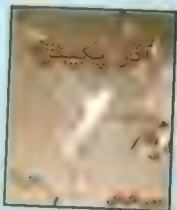
سڳند سندين جي اڄ ديوي
گلشن گلشن پئي مهڪائي.

ديويءَ جو هي ڪاويہ سنگره خيالن جي اڇوتي هئڻ ۽ ٻوليءَ جي
 ٻل جو ۽ قلم جي قوت جو ضامن بڻجي اسان جي سامهون آيو
 آهي. تنهنجو هڪڙو سبب ذات ۽ ڏاهپ جي سنجيدگي آهي. ارجن
 سڪايل خاطريءَ سان چئي سگهان ٿو ته ديويءَ جي شاعريءَ جو
 ڪئناس وسيع آهي لکڻ سندس محض شوق ناهي، سندس
 دردبلي دل ۾ جو غبار آهي اهو غزل، نظر، وائي، گيت وغيره جا
 ويس پهري، پيشڪش جي پراثر رنگن سان نڪريل شاعري آهي.
 گوورڏن شرما گهايل"

ديويءَ جي ليکڪيءَ ۾ اظهار ڪرڻ جو قوت به آهي ۽ لئه به آهي.
 ڪيئن نه هوءَ سوچ کي ولوڙي لکي ٿي، سندس من جو پڪي
 پرواز ڪري دور دور اڏڙي دنيا، دنياڌاري ۽ انسان جي حالت جو
 جائزو وٺي چئي رهيو آهي. ڪيڏيون ريتيون رسمن آهن پٺن
 جون جڻ شيخون آهن. گيتا راج

ديوي جون رچنائون- مختلف صنفن تي مشتمل- روح جي اجهل
 جهڙي ۽ موتين پري ڪاڻ مان، بي ساختگي سان، ڦٽنديون
 ڏيکاري ڏين ٿيون، ان ڪري انهن ۾ پورتا، ڏاهپ، ازلي درد ۽
 امر پريم جون ڌارائون هر ڏس ڏانهن تسلسل سان روان دوان
 آهن. شيام ڪمار

ديوي ناگراڻي جون ڪويتائون احساسن، جذبن، تهڪن، مرڪن
 جمالن، المين، سانحن ۽ واقعن جي تاريخ آهن، اهڙي تاريخ جنهن
 کي مؤرخ ته وجود نهوڙي رقم ڪيو پر قاري لفظن ۽ سَن جي
 شمشان کان گلستان تائين ڪڏهن سڌڪي ۽ ڪڏهن مرڪي مرڻ
 ۽ جيئڻ جي موسمن مان گذري ٿو. اظهار ٻانڀڻ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

آنتي ماءُ جڙيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا بوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرنڊڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪڙ جاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪڙ جاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪار سان
تشبيه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڏن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ ڇڏن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
جنهن ڀڙ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، ان ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)